

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

bakalářská práce

Apolena Marková

**Terminativní slovesné perifráze *finir de* a *finir par*
a jejich české protějšky**

Terminative verbal periphrasis *finir de* and *finir par* and their Czech
respondents

Praha 2020

vedoucí práce: PhDr. Olga Nádvorníková, Ph.D.

Srdečně děkuji PhDr. Olze Nádvorníkové, Ph.D. za pomoc, laskavý přístup a cenné rady, kterými mě provázela při vypracování této bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 5. května 2020

Apolena Marková

Abstrakt

Práce se zabývá vyjádřením terminativnosti ve francouzštině a v češtině. Vychází z francouzských terminativních perifrází *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv*, pro které představuje možné české protějšky na základě korpusové analýzy. Teoretická část práce se věnuje terminativnosti jakožto slovesné kategorii a jejím různým vyjádřením ve francouzštině a v češtině. Detailněji se soustředí na perifráze *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv*. Na základě údajů získaných z odborné literatury a překladových slovníků vytváří přehled českých protějšků uvedených francouzských perifrází. Empirická část tento přehled ověřuje na materiálu z paralelního korpusu *InterCorp*. Na základě výsledků výzkumu představuje upravený a rozšířený přehled českých protějšků uvedených perifrází.

Klíčová slova: slovesné perifráze, čeština, francouzština, terminativní aspekt, Aktionsart

Abstract

The thesis deals with the expression of terminativity in French and Czech. It is based on the French terminative periphrasis *finir de + infinitive* and *finir par + infinitive* for which possible Czech counterparts are represented. The theoretical part of the thesis deals with terminativity as a verbal category and its various expressions in French and Czech. It focuses on the peripherals *finir de + infinitive* and *finir par + infinitive* in particular. Based on data obtained from specialised literature and translation dictionaries, it creates an overview of the Czech counterparts of the mentioned French periphrasis. The empirical part verifies this overview on the material from the parallel corpus *InterCorp*. Based on the results of the research, it presents a modified and expanded overview of the Czech counterparts of the mentioned periphrasis.

Keywords: verbal periphrasis, Czech, French, terminative aspect, Aktionsart

Obsah

1.	Úvod.....	6
2.	Terminativnost.....	8
2.1.	Terminativnost jako kategorie.....	8
2.2.	Terminativnost ve francouzštině.....	9
2.2.1.	Slovesné perifráze.....	10
2.2.2.	Vyjádření terminativnosti.....	11
2.2.2.1.	Cessativní, konzumativní a egressivní terminativnost.....	11
2.2.2.2.	Konkluzivní a finitivní terminativnost.....	12
2.3.	Terminativnost v češtině.....	18
2.4.	Cíle a metody práce.....	20
2.4.1.	Typologie pro kategorizaci protějšků na základě odborné literatury.....	20
2.4.2.	Hypotézy, předpoklady a výzkumné otázky.....	21
2.5.	Empirická část.....	23
2.5.1.	Kritéria pro vyhledávání.....	23
2.5.2.	Perifráze <i>finir de + infinitiv</i>	26
2.5.2.1.	Prefixace.....	28
2.5.2.2.	Opis.....	35
2.5.2.3.	Rezultativ.....	39
2.5.2.4.	Příslovce.....	40
2.5.2.5.	Časová spojka.....	43
2.5.2.6.	Lexikální vyjádření terminativnosti.....	45
2.5.3.	Perifráze <i>finir par + infinitiv</i>	46
2.5.3.1.	Příslovce <i>nakonec</i> a <i>konečně</i>	48
2.5.3.2.	Ostatní příslovce.....	52
2.5.3.3.	Terminativnost vyplývá z kontextu.....	53
2.5.4.	Výsledky výzkumu.....	55
3.	Závěr.....	57
4.	Použitá literatura.....	60

1. Úvod

U každého procesu či děje je možné rozlišit, jakou vyjadřuje fázi. Může vyjadřovat počáteční fázi (*rozjedl se*), průběhovou fázi (*stále jí*) nebo koncovou fázi (*dojedl*). Koncová fáze děje se označuje jako terminativnost. Vyjadřuje, když se děj chýlí ke konci nebo už skončil. Práce se zabývá terminativností ve francouzštině a v češtině.

Oba jazyky terminativnost ztvárňují jinými způsoby. Čeština je syntetičtější jazyk. To znamená, že různé významy vyjadřuje zejména slovotvorně nebo slovním ohýbáním. Na základě údajů z českých referenčních gramatik se zdá, že čeština vyjadřuje terminativnost slovotvorně pomocí předpon (*do-plakal*). Francouzština je oproti češtině analytičtější. Znamená to, že různé významy vyjadřuje především pomocnými slovy nebo syntakticky. Podle údajů z francouzských referenčních gramatik a prací Jana Šabršuly se ukazuje, že francouzština vyjadřuje terminativnost pomocí analytických opisných konstrukcí neboli slovesných perifrází. Perifráze je spojení základového slovesa, předložky a infinitivu. Těchto perifrází existuje celá řada a každá představuje více či méně odlišný terminativní význam (např. takový, že děj skončil, že děj právě skončil či že byl přerušen).

Práce se zaměřuje na dvě terminativní perifráze – *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv*. Zaměřuje se na tyto perifráze, protože ačkoli je tvoří stejné základové sloveso (*finir*) a liší se pouze spojovacím výrazem, který je pojí s infinitivem (*de* a *par*), jejich terminativní významy jsou výrazně odlišné. Významová odlišnost je patrná i z českých protějšků těchto dvou perifrází, které navrhuje odborná literatura a překladové slovníky. Syntetičtější čeština vyjadřuje podle referenčních gramatik terminativnost především slovotvorně – perifrázi *finir de + infinitiv* tak odpovídá zejména česká předpona *do-* (francouzskému *finir de manger* by tedy odpovídalo české *dojíst*). Protějšek perifráze *finir par + infinitiv* není podle údajů z odborné literatury slovotvorný, ale lexikální – jsou navrhovány zejména příslovce *nakonec* a *konečně* (spojení *finir par manger* by odpovídalo české *nakonec jíst/sníst, konečně jíst/sníst*).

Cílem práce je zjistit, jaké české protějšky odpovídají perifrázím *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv*. Práce vychází z údajů z odborné literatury a překladových slovníků. Zkoumá terminativní situaci ve francouzštině a v češtině a pokouší se vymezit terminativnost jakožto slovesnou kategorii. Následně se zaměřuje na terminativnost ve francouzštině. Zkoumá možné terminativní perifráze a jejich různé významy, přičemž se detailněji věnuje dvěma uvedeným perifrázím. Dále se zaměřuje na situaci v češtině a sleduje, jaké vyjádření

terminativnost navrhuje česká odborná literatura. Na základě tohoto výzkumu práce představí seznam českých protějšků perifrází *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv* a sestaví několik hypotéz a předpokladů, které bude následně ověřovat v empirické části.

Empirická část práce zkoumá perifráze *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv* a jejich české protějšky v korpusovém materiálu paralelního francouzsko-českého korpusu *InterCorp*. Práce se zaměřuje jednak na nepřekladové korpusy, kde je výchozím jazykem francouzština a perifráze je z francouzštiny přeložena do češtiny, a jednak na nepřekladové korpusy, kde je výchozím jazykem čeština a perifráze je přeložena z češtiny do francouzštiny. Na základě tohoto materiálu práce představí přehled českých protějšků dvou francouzských perifrází, který porovná s přehledem protějšků sestaveným podle údajů získaných z odborné literatury a překladových slovníků a případně tento přehled protějšků upraví či rozšíří. V průběhu výzkumu se práce bude také věnovat dílčím výrazným či opakujícím se tendencím, které v rámci analýzy českých protějšků vyvstanou. Zaměří pozornost na slovesný vid protějšků, funkci perifrází a jejich protějšků ve větném celku a na další jevy, které se ukážou být podstatnými pro danou problematiku. Protože práce zkoumá překladové i nepřekladové korpusy, bude se věnovat i případným překladovým rozdílům, které mohou vyvstat v průběhu výzkumu.

2. Terminativnost

U každého procesu či děje lze rozlišit tři základní fáze – jeho počátek, průběh a konec (Zavadil&Čermák, 2010, s. 316). Práce se zabývá koncovou fází děje neboli terminativností. Ta na děj nahlíží v jeho poslední, závěrečné fázi a explicitně tak vyjadřuje, že se děj buď chýlí ke konci, nebo právě končí. Může popisovat i to, že už skončil, přestal, či byl přerušen (Šabršula, 1964, s. 87).

2.1. Terminativnost jako kategorie

Sloveso kromě obvykle uváděných gramatických významů (osoba, číslo, způsob, čas apod.) a gramaticko-lexikálních významů (vid) může vyjadřovat i lexikální kategorii, která se v češtině označuje jako **povaha slovesného děje**. Tato kategorie blíže upřesňuje děj vyjádřený slovesem co se týče trvání, frekvence či násobenosti děje (Petr a kol., 1986, s. 185). Může také děj konkretizovat z hlediska prostoru, vyjádřit míru děje nebo různé jeho fáze (Čechová a kol., 2011, s. 184). A právě pod fázovou povahu slovesného děje spadá i **terminativnost**.¹ V češtině má kategorie povahy slovesného děje synonymické označení Aktionsart. Ve francouzštině tento termín také existuje, označuje však jiné jevy než v češtině. Francouzské mluvnické uvádějí termín Aktionsart (*modalité d'action, mode d'action*) jako ekvivalent pojmu *aspect lexical* nebo *aspect sémantique* (Grevisse&Goosse, 2008, s. 524; Wilmet, 1997, s. 312; Leeman-Bouix, 1994, s. 51), který lze označit za obdobu českého vidu a který stojí na tradiční opozici *perfectif* a *imperfectif*. Hlavním faktorem zde nejsou morfologické vlastnosti slovesa, ale jeho lexikální význam. Sloveso tak vyjadřuje buď perfektivní aspekt, který lze označit za obdobu dokonavosti – proces dosáhne svého naplnění až po svém uskutečnění (*sortir*), nebo imperfektivní aspekt, který děj chápe jako neukončený a libovolně prodloužitelný, tedy nedokonavý (Riegel,Pellat&Rioul, 2018, s. 521). Francouzský Aktionsart je tedy pravděpodobněji obdobou českého vidu (srov. *nalézt :: hledat – trouver :: chercher*)².

¹ V práci je užíván pojem terminativnost ve smyslu terminativní povaha slovesného děje. Existuje i samotný pojem terminativnost, který však nespadá pod povahu slovesného děje. Klasifikuje slovesa na základě jejich lexikálních významů jako terminativní (taková, jež se rozvíjejí k vnitřní hranici, při jejímž dosažení přirozeně končí: *psát (dopis), číst (knihu), kreslit (kruh)*), nebo aterminativní, jež takovou hranici neobsahují: *běhat, mluvit, pršet* (Nübler, 2017).

² Další francouzskou obdobou českého vidu je opozice *accompli* a *inaccompli*, která vychází z časování, konkrétně z významového rozdílu jednoduchých a složených slovesných forem. Složené formy vyjadřují aspekt *accompli* – jakousi dokonavost, jednoduché formy aspekt *inaccompli* – nedokonavost (Riegel, Pellat&Rioul, 2018, s. 519). Srov. *il a écrit un roman :: il écrivait un roman – napsal román :: psal román*.

Významy, které popisuje český Aktionsart (povaha slovesného děje) odpovídají tedy spíš dalším aspektům, které uvádí francouzská odborná literatura a které se vyjadřují perifrázemi, afixálně či příslovečně. *Grammaire méthodique* nazývá tyto aspekty *inchoatif* (počáteční fáze děje postížená perifrázemi typu *commencer à + infinitiv*), *terminatif* (koncová fáze děje vyjádřená například perifrází *finir de + infinitiv*), *itératif* (příslovce typu *souvent* nebo prefix *re-* kladou důraz na opakovaný děj) či *progressif* (perifráze *être en train de + infinitiv* se soustředí na průběh děje) (Riegel, Pellat & Rioul, 2018, s. 523).³ Z těchto označení je patrné, že francouzština pod pojem aspekt zahrnuje jak vid, tak povahu slovesného děje. Hranice mezi těmito dvěma jevy je úzká i v češtině. Nübler uvádí, že zde míšení obou kategorií souvisí s tím, že se k jejich tvoření používají stejné formální prostředky, tj. prefixy a sufixy (Nübler, 2017). Slovesný vid je však považován za lexikálně–gramatickou kategorii stojící na opozici dokonavosti a nedokonavosti. A ačkoli vidový protějšek slovesa *psát* (*napsat*) formálně vypadá jako další slovotvorné derivace slovesa *psát* (*opsat, sepsat, vypsát, dopsat* apod.), prefix *na-* tady má gramatickou funkci – vytváří dokonavý vidový protějšek, aniž by byla změněna lexikální sémantika slovesa. Takové prefixy jsou sémanticky vyprázdněné a říká se jim prostěvidové (Veselý, 2010, s. 119).⁴ Funkce prefixů *o-*, *se-*, *vy-* a *do-* je zde lexikální, význam slovesa *psát* sémanticky modifikují, a hovoří se tedy o povaze slovesného děje.

Terminativnost se tedy v češtině uvádí jako dílčí význam kategorie povahy slovesného děje (Aktionsartu).⁵ Ve francouzštině je zahrnovaná pod pojem aspekt, který označuje jak slovesný vid, tak obdobu české povahy slovesného děje.

2.2. Terminativnost ve francouzštině

Francouzština je analytičtější jazyk než čeština. Používá pro vyjádření gramaticko–lexikálních významů pomocná slova (Čermák, 2001, s. 203). Tato její vlastnost se odráží i ve způsobu vyjádření terminativnosti. Francouzština totiž disponuje repertoárem slovesných perifrází, kterými terminativnost vyjadřuje. Existují i další prostředky jejího vyjádření (na

³ Každá mluvnice má většinou více či méně odlišná označení různých typů aspektu (povahy slovesného děje). *Grammaire critique* na příklad uvádí aspekt *cursif*, pod který řadí aspekty *inchoatif*, *transitif* a *égressif* (*finir de + infinitiv*). Dále uvádí aspekt *adverbial* či *affixal* (Wilmet, 1997, s. 323).

⁴ Rozdíl mezi vidovým protějškem a způsobem slovesného děje je patrný i na tvoření nedokonavých protějšků. Od vidového protějšku slovesa *psát* nedokonavý protějšek nelze vytvořit (*psát::napsat::*napisovat*). Povahodějně modifikace slovesa *psát* však nedokonavé protějšky tvoří (*psát::sepsat::sepisovat*).

⁵ Nübler pojmem terminativní povaha slovesného děje označuje vyjádření průběhu celého děje až do konce (*propracovat, přečíst*). Pro označení konečné fáze používá termín finitivní (kompletivní) povaha slovesného děje (*dočíst, dohrát*) (Nübler, 2017)

příklad afixy či příslovce), ty však nejsou mluvnicemi uváděné vůbec a nebo, ve srovnání se slovesnými perifrázemi, pouze okrajově (srov. Riegel, Pellat&Rioul, 2018; Grevisse&Goosse, 2008; Gardes-Tamine, 2006; Wilmet 1997; Leeman-Bouix, 1994; Dubois&Lagane, 1989; Šabršula, 1986).

2.2.1. Slovesné perifráze

Termínem slovesné perifráze se rozumí ustálená konstrukce, kterou tvoří dvě slovesné formy. První sloveso je určité (vyjadřuje osobu, číslo, způsob, potažmo čas) a jeho lexikální význam je zčásti nebo úplně oslaben. Druhé sloveso, neurčité, je většinou zastoupeno infinitivem a plně si zachovává význam (Šabršula, 1964, s. 61). Slovesa mohou být spojena přímo, nebo za pomoci předložky. První sloveso specifikuje, jak je proces vyjadřovaný druhým slovesem ovlivněn časem, způsobem či videm (Gougenheim, 1929, s. 1).

Šabršula mluví o premorfologických útvarech (Šabršula, 1964, s. 66). Tento termín přejímají i Zavadil a Čermák a shrnují, že jde o taková slovní spojení, která ještě nemají povahu morfologického tvaru (jako je na příklad spojení *aller + inf.*, *venir de + inf.*),⁶ ve kterém je význam určitého tvaru plně oslaben, ale která nelze považovat za pouhá volná syntaktická spojení plnovýznamových slov (Zavadil&Čermák, 2010, s. 315). Za premorfologické útvary tedy lze považovat jak perifráze modální (*devoir + inf.*, *pouvoir*, *vouloir*), tak perifráze, které specifikují slovesný děj (*commencer à + inf.*, *se mettre à*, *achever de*, *éclater de*, *cesser de*, *finir de*, *parvenir à faire*). Někteří jazykovědci je nazývají aspektuálními perifrázemi, protože jsou tvořeny tzv. aspektuálním slovesem (Rochette, 1993, s. 67). *Grammaire méthodique* za aspektuální slovesa považuje taková, která zachycují proces v různých stádiích jeho realizace (tedy od počáteční do konečné fáze), a označuje je jako polopomocná. (Riegel, Pellat&Rioul 2018, s. 453). Těmito aspektuálními perifrázemi – konkrétně těmi, které se soustředí na konečnou fázi děje neboli terminativnost – se práce dále zabývá.

⁶ Gosselin perifráze s povahou morfologického tvaru označuje jako gramatické. Lze je totiž zahrnout do časování, ale stále budou vyjadřovat jeden čas. Spojení *aller + inf.*, které slouží k postižení budoucnosti, tak bude budoucnost vyjadřovat i v minulém čase (*Il allait quitter sa femme.*), zatímco perifráze lexikálního rázu, tedy premorfologické útvary, se přizpůsobí časování slovesa (srov. *Il finit de manger. ∴ Il finissait de manger.* Pro toto tvrzení svědčí i fakt, že gramatické perifráze lze často kombinovat s premorfologickými útvary (*Il venait de finir de manger.*) (Gosselin, 2011, s. 152).

2.2.2. Vyjádření terminativnosti

Jak je již uvedeno výše, nejčastěji uváděným prostředkem pro postižení terminativnosti ve francouzštině jsou aspektuální perifráze. Uvádějí se čtyři aspektuální slovesa, která vyjadřují terminativnost: *finir*, *cesser*, *achever* a *terminer* (Riegel, Pellat&Rioul 2018, s. 523). *Grammaire critique* nadto uvádí sloveso *arrêter* (Wilmet, 1997, s. 319). Každé z nich nahlíží na terminativní fázi děje z více či méně odlišné perspektivy. Ve španělštině a portugalštině existují podrobnější klasifikace založené na těchto rozdílných perspektivách. Francouzské gramatiky podrobnější rozbor terminativních perifrází neuvádějí. *Grammaire méthodique* je všechny řadí pod terminativní aspekt, který definuje jako zachycení procesu těsně před jeho koncovou hranicí. (Riegel, Pellat&Rioul 2018, s. 523). *Grammaire critique* hovoří o kurzivním aspektu popisujícím fázi procesu (Wilmet, 1997, s. 319). Práce se proto zaměří na portugalské a španělské perifráze, jejichž významy jsou podobné těm francouzským, a na základě jejich klasifikace obdobně rozliší významy perifrází ve francouzštině.

Jindrová uvádí, že na terminativní děj lze nahlížet jako přerušovaný, bezprostředně ukončený, dokončený, dovršený a nebo děj, jehož bylo dosaženo až po nějakém čase (Jindrová, 2012, s. 140). V portugalštině tak rozlišuje pět různých terminativních významů: cessativní, egresivní, konkluzivní, finitivní nebo konzumativní. Užívá stejnou terminologii jako *Mluvnice současné španělštiny* pro španělštinu (Zavadil&Čermák, 2010).

Kromě analytického perifrastického a příslovečného vyjádření terminativnosti ve francouzštině odborná literatura uvádí ještě syntetičtější vyjádření. I francouzština některé slovesné významy vyjadřuje slovotvorně pomocí prefixů a sufixů. *Grammaire critique* u terminativního významu uvádí prefix *par-* (*parfaire*, *parachever*, *parvenir*) (Wilmet, 1997, s. 323). Tento prostředek pro postižení terminativní fáze děje je zde však uveden pouze okrajově a další v práci zmiňované gramatiky ho neuvádějí.

2.2.2.1. Cessativní, konzumativní a egresivní terminativnost

Tato kapitola představuje tři dílčí významy terminativních perifrází ve francouzštině. Tyto významy nejsou předmětem následující analýzy, práce je však uvádí pro úplnější postižení terminativnosti ve francouzštině.

Cessativní terminativnost nahlíží na konečnou fázi děje jako na přerušování činnosti (Jindrová, 2012, s. 141). Charakterizuje děj jako ukončený, protože jeho realizace ustala

(Zavadil&Čermák, 2010, s. 324). Šabršula uvádí, že to, že děj skončil, však neznamená, že byl dokončen či dohotoven. Cessativní terminativnost je dle Šabršuly nejčastěji vyjádřena perifrází *cesser de + infinitiv* a perifrází *arrêter de + infinitiv* (Šabršula, 1964, s. 91), kterou ale Francouzská Akademie prohlásila za zastaralou, pokud není užitá v rozkazovacím způsobu či záporu (Grevisse&Gosse, 2008, s. 1044). Šabršula jako český protějšek cessativních perifrází navrhuje fázové sloveso *přestat*, které se pojí s infinitivem, jak ukazuje příklad 1 (Šabršula, 1964, s. 91). Jindy syntetičtější čeština se zde chová stejným způsobem jako analytičtější francouzština.

(1) **J'ai cessé de lire. – Přestal jsem číst.**

(Šabršula, 1964, s. 91)

Dalším typem je **konzumativní terminativnost**, která charakterizuje děj jako dovršený a dokončený po určitém čase (Zavadil&Čermák, 2010, s. 325). Tato terminativnost je významově velmi podobná finitivní terminativnosti, která je uvedena dále. Rozdíl je tak zřejmě patrnější v portugalštině a španělštině. Ve francouzštině se význam konzumativní terminativnosti vyjadřuje perifrází *parvenir à + infinitiv*. Podobný význam pak mají vazby *arriver à + infinitiv*, *réussir a + infinitiv*. České protějšky jsou nejčastěji vyjádřeny příslovečně: *nakonec*, *konečně* apod., jak je patrné z příkladu 2 (Šabršula, 1964, s. 90).

(2) **Elle parvint à trouver... – Nakonec našla ... nebo Podařilo se jí nakonec nalézt.**

(Šabršula, 1964, s. 90)

Posledním uváděným typem terminativnosti je **egresivní terminativnost**, která vyjadřuje bezprostředně ukončený děj (Zavadil&Čermák, 2010, s. 324). Ve francouzštině tomuto významu nejpravděpodobněji odpovídá konstrukce *venir de + infinitiv*, jejíž český protějšek tvoří příslovce *právě*.

2.2.2.2. **Konkluzivní a finitivní terminativnost**

Tyto dva typy terminativnosti jsou pro práci výchozími, protože jsou vyjadřované perifrázemi *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv*, které budou předmětem následné analýzy. Ačkoli se perifráze formálně liší pouze předložkou, významový rozdíl mezi nimi je výrazný.

Perifrází *finir de + infinitiv* lze analogicky s portugalštinou a španělštinou zařadit do kategorie **konkluzivní terminativnosti**. Děj je zde charakterizován jako dokončený nebo

dokončovaný v poslední fázi (Zavadil&Čermák, 2010, s. 325). *Le Petit Robert* rozlišuje dva významy této vazby: děj je doveden ke své mezní hranici tím, že je doděláno, co zbývá dodělat (viz příklad 3), a nebo je k ní doveden velmi náhle a zprudka, jak ukazuje příklad 4. Zatímco v prvním případě uvádí jako ekvivalenty slovesa *achever* či *terminer*, ve druhém případě jsou synonymy slovesa *arrêter* a *cesser* a terminativní význam je odlišný. (*Le Petit Robert*, 2018, s. 1050). Druhý případ je proto třeba zahrnout pod pojem cessativní terminativnost (viz kapitola 2.2.2.1).

(3) Ils **finissaient de dîner** quand je suis arrivée.

(4) **Finissez vos bavardages!**⁷

(Robert, 2018, 1050)

Jak u Jindrové, tak u Zavadila a Čermáka perifráze nejčastěji odpovídá českým slovesům pojícím se s prefixem *do-* (*dohrát*, *dopsat*, *dočíst*). Jindrová jako další systémový protějšek perifráze uvádí prefixy *vy-*, *z-* a *pře-* (*vypršet [trest]*, *zopakovat*, *přeformulovat*) (Jindrová, 2012, s. 157–158). Šabršula dále zmiňuje prefix *vy-* (Šabršula, 1964, s. 87).

Šabršula uvádí, že perifrázi *finir de + infinitiv* lze kombinovat jak s dokonavými (viz příklady 5 a 6), tak s nedokonavými časy (viz příklad 7) (Šabršula, 1964, s. 87). Má zde na mysli zejména aspektovou opozici *accompli* a *inaccompli*, která rozlišuje obdobu české vidovosti pomocí jednoduchých a složených slovesných forem (Riegel, Pellat&Rioul, 2018, s. 519).

(5) M. Haviland **avait fini de boire** et s'essuya les lèvres. – Pan H **dopil** a utřel si rty.

(6) Les soldats **avaient fini de manger**. – **Dojedli**.

(7) On **finissait de boire** le café. – **Dopíjeli** kávu.

(Šabršula, 1964, s. 87)

Šabršula dále hovoří o možném rezultativním významu, tedy o významu výsledného stavu. Rezultativ je gramatická forma se stavovým významem, který je výsledkem předcházejícího děje. Čeština ho vyjadřuje rezultativními konstrukcemi, jejichž součástí je participium nebo adjektivizované participiální tvary typu *je ženatý*, *je zvlhlý*, *jsou pověšená* apod. (Panevová&Karlík, 2017). Ve francouzštině má perifráze *finir de + infinitiv* rezultativní význam zejména v kombinaci s časem *plus-que-parfait*, jak ukazují příklady 8 a 9 (Šabršula, 1964, s. 87).

⁷ *Le Petit Robert* zde jako příklad uvádí sloveso *finir* spojené se substantivem. Práce se však věnuje pouze perifrázím, kdy se sloveso *finir* pojí s infinitivem.

(8) Les soldats **avaient fini de manger**. – Vojáci **byli již po jídle**.

(9) Nous **avons fini de déjeuner** et ma femme lavait les assiettes dans la rivière quand elle a perdu l'équilibre et est tombée à l'eau. – **Byli jsme po snídani** a má žena umývala ...

(Šabršula, 1964, s. 87)

Perifráze *finir de + infinitiv* je dále zkoumána v překladových slovnících. Tabulky 1–4 shrnují údaje z šesti překladových francouzsko–českých a česko–francouzských slovníků a jednoho francouzsko–českého slovníku.

Tabulka 1 představuje přehled protějšků perifráze *finir de + infinitiv* tak, jak je navrhují překladové slovníky. Slovníky uvádějí dvě možnosti – ve dvou případech navrhují slovesa s prefixem *do-* (*dozpívat, domluvit, dopsat, dočíst*), ve čtyřech případech vazbu se slovesem *přestat*.

finir de	prefix do-	přestat (dělat co, s čím)
	SPN 1972 (<i>finir de chanter, parler – dozpívat, domluvit</i>) LEDA 2002 (<i>d'écrire, lire – dopsat, dočíst</i>)	Academia 1973, Fin 1998, Fragment 2007, Lingea 2017

Tabulka 1. Přehled slovníky navrhovaných protějšků perifráze *finir de + infinitiv* a jejich zastoupení ve slovnících.

Tabulka 2 se zaměřuje na české sloveso *přestat* a jeho slovníkové protějšky. Nejčastěji navrhovaným protějškem je perifráze *cesser de + infinitiv*. Na druhém místě pak slovníky uvádějí perifrázi *finir de + infinitiv*. Některé slovníky také zmiňují vazbu (*s'*)*arrêter de + infinitiv*.

přestat	cesser de	finir de	(s')arrêter
	SPN 1961, SPN 1972, Fin 1998, Leda 2002, Fragment 2007, Lingea 2017	SPN 1961, SPN 1972, Fin 1998, Leda 2002, Fragment 2007	SPN 1961, Fragment 2007, Lingea 2017

Tabulka 2. Přehled slovníky navrhovaných protějšků slovesa *přestat* a jejich zastoupení ve slovnících.

Tabulka 3 představuje slovníkové protějšky slovesa *dojít*. Jako protějšek převládá perifráze *finir de manger*, kterou slovníky navrhují ve čtyřech případech. Ve třech případech uvádějí perifrázi *cesser de manger*, a to vždy na prvním místě před *finir de manger*. Dva slovníky navrhují protějšky, kdy se terminativní sloveso pojí se substantivem (*achever/finir son repas*).

dojíst	finir de (manger)	cesser (de manger)	jiné
	SPN 1961, SPN 1972, Fin 1998, Leda 2002	SPN 1972, Fin 1998, Leda 2002	SPN 1961 (<i>achever son repas</i>), Lingea 2017 (<i>finir son repas/assiette</i>)

Tabulka 3. Přehled slovníky navrhovaných protějšků slovesa *dojíst* a jejich zastoupení ve slovnících.

Význam konkluzivní terminativnosti, jaký vyjadřuje vazba *finir de + infinitiv* má i aspektuální sloveso *achever*, které tvoří perifrázi *achever de + infinitiv*. Do stejné kategorie lze zařadit i perifrázi *terminer de + infinitiv*. Obě slovesa jsou slovníky uváděná jako synonyma ke slovesu *finir* (Le Petit Robert, 2018, s. 1050). I tyto vazby odpovídají podle odborné literatury českým slovesům s prefixem *do-*, popř. *u-*, *z-* apod. (viz příklad 10) (Šabršula, 1964, s. 89). Rozdíly jsou zde spíše stylistické než významové.

(10) Il faut que j'**achève de payer** une machine à laver. – Musím **doplatit** ...

(Šabršula, 1964, s. 89)

Druhá perifráze, která bude předmětem následné analýzy, je *finir par + infinitiv* a představuje význam **finitivní terminativnosti**. Charakterizuje děj jako zakončený a dovršený (Zavadil&Čermák, 2010, s. 325). Jindrová uvádí, že koncovou fází děje zde na časové ose předcházejí jiné děje (často jen uvažované, ne vždy realizované) (Jindrová, 2012, s. 161). Podobně vazbu definuje *Le Petit Robert*: dosažení toho či onoho výsledku po sérii nějakých událostí (Le Petit Robert, 2018, s. 1050). *Trésor de la langue française* uvádí k vazbě ekvivalenty *en arriver à* a *en venir à*, tedy *dostat se k něčemu* či *k něčemu dosáhnout a dojít* (*Trésor de la langue française informatisé*, 2020).

Šabršula hovoří o třech možných významech: buď jde o děj, který je „výsledkem delšího úsilí“, nebo je posledním dějem z řady dějů, tedy určitým „vyústěním“ (viz příklady 11–12). Eventuálně může jít i o začátek nového děje, zejména je-li sloveso v *imparfait*. Perifráze tak získává ingresivní význam, tedy význam počátku děje, jak ukazuje příklad 13 (Šabršula, 1964, s. 88).

(11) Il **a fini par me croire**. – Nakonec mi **uvěřil**.

(12) Il **finit par reconnaître** celui qui parlait. – **A pak poznal** toho, kdo ...

(13) Le capitaine que cette conversation **finissait par irriter**, répondit ... – Kapitán, kterého rozmluva **začínala rozcílovat** ...

(Šabršula, 1964, s. 88)

Podle odborné literatury vazba nejčastěji odpovídá českým slovesům doplněným příslovcem *konečně, nakonec, pak či posléze*. (Šabršula, 1964, s. 88). Zdá se tedy, že čeština v těchto případech vyjadřuje terminativnost nikoli synteticky jako u konkluzivní terminativnosti, ale lexikálně.

Tabulka 4 shrnuje údaje ze Slovníku spisovné češtiny a Slovníku spisovného jazyka českého týkající se příslovcí *nakonec* a *konečně*. Zdá se, že významy obou příslovcí jsou velmi podobné. Liší se pouze v druhotných významech, kdy příslovce *nakonec* může vyjadřovat stupňování a příslovce *konečně* může vyjadřovat dlouho očekávaný výsledek a může tak být expresivně zabarveno.

	nakonec	konečně
SSČ	1. v závěrečné fázi, konečně (n. všechno dobře dopadlo)	1. naposledy, nakonec (po dlouhé známosti se konečně vzali)
SSJČ	1. naposledy, nakonec (překážek bylo dost, ale n. jsme došli včas) 2. vyjadřuje stupňování; docela, dokonce (n. chceš, abych tam šel já; n. jsi to udělal ty)	1. naposledy, nakonec, posléze (spotřeboval všechny zásoby a k. se pustil i do zbytků) 2. dlouho očekávaný výsledek (po pěti letech známosti se k. vzali – často expr.) 3. s konečnou platností; nadobro, docela (k. platné výsledky)

Tabulka 4. Různé významy příslovcí *nakonec* a *konečně* podle SSČ a SSJČ.

Perifráze *finir par + infinitiv* je dále zkoumána v překladových slovnících. Tabulky 5–7 tyto údaje shrnují. Tabulka 5 uvádí slovníkové protějšky k perifrázi *finir par + infinitiv*. Ve všech případech slovníky navrhují příslovečné protějšky, přičemž nejčastěji navrhovaným protějškem je příslovce *nakonec*.

finir par	nakonec (udělat co)	konečně (udělat co)
	SPN 1961 (<i>finir par écrire – nakonec psáti</i>), SPN 1972, Academia 1974, Fin 1998, Leda 2002 (<i>par écrire – nakonec napsat/psát</i>) Fragment 2007, Lingea 2017	Academia, 1974, Fin 1998, Lingea 2017

Tabulka 5. Přehled navrhovaných protějšků perifráze finir par + infinitiv a jejich zastoupení ve slovnících.

Tabulka 6 shrnuje slovníkové protějšky příslovce *nakonec*. Nejčastěji zastoupeným protějškem je příslovce *à la fin*, perifráze *finir par + infinitiv* je však také často uváděna.

nakonec	finir par	enfin	finalement	à la fin
	SPN 1961, SPNS 1972, Leda 2002, Fragment 2007	Fragment 2007, Lingea 2017	SPN 1972, Fin 1998, Leda 2002, Fragment 2007	SPN 1961, SPN 1972, Fin 1998, Leda 2002, Fragment 2007, Lingea 2017

Tabulka 6. Přehled navrhovaných protějšků příslovce *nakonec* a jejich zastoupení ve slovnících.

Tabulka 7 shrnuje slovníkové protějšky příslovce *konečně*. Protějšek v podobě perifráze *finir par + infinitiv* je navrhován ve třech případech. Slovníky dále navrhuji příslovečná vyjádření, a to zejména příslovce *enfin*.

konečně	finir par	enfin	finalement	après tout	à la fin
	SPNS 1972, Fin 1998 Leda 2002	SPN 1961, SPN 1972, Fin 1998, Leda 2002, Fragment 2007, Lingea 2017	SPN 1961, Fragment 2007, Lingea 2017	Fragment 2007, Lingea 2017	SPN 1972, Fin 1998, Lingea 2005

Tabulka 7. Přehled navrhovaných protějšků příslovce *konečně* a jejich zastoupení ve slovnících.

Tabulka 8 představuje úplné shrnutí českých protějšků konkluzivní terminativní perifráze *finir de + infinitiv* a finitivní terminativní perifráze *finir par + infinitiv* na základě údajů získaných z odborné literatury a překladových slovníků.

	odborná literatura	překladové slovníky
finir de + infinitiv	prefix <i>do-</i> (<i>dopsat, dojít</i>) prefixy <i>vy-, z-, pře-, u-</i> (<i>vypršet, zopakovat</i>) rezultativní význam (<i>být po jídle</i>)	<i>přestat + infinitiv</i> prefix <i>do-</i>
finir par + infinitiv	<i>nakonec, konečně, pak, posléze</i>	<i>nakonec</i> <i>konečně</i>

Tabulka 8. Přehled francouzsko-české terminativnosti vycházející z perifrází *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv* podle údajů získaných z odborné literatury a překladových slovníků.

Je důležité podotknout, že v záporu se celkový smysl uvedených terminativních perifrází může zvrátit v pravý opak (Jindrová, 2012, s. 141). Například vazba *ne pas cesser de + infinitiv* tak získává kontinuativní význam (viz příklad 16).

- (14) Maman n'a cessé sa vie durant de lire la rubrique des journaux consacrée aux mariages successifs de son ancienne amie. – Máma vždycky sledovala v novinách [...]

(Šabršula, 1964, s. 92)

2.3. Terminativnost v češtině

Čeština terminativnost vyjadřuje slovotvorně, lexikálně, ale i opisnými vazbami. V odborné literatuře se však u pojmu terminativnosti lze setkat ve většině případů pouze se slovotvornými prostředky (Cvrček a kol., 2010; Čechová a kol., 2011; Karlík, Nekula&Rusínová, 1995, 1996; Petr a kol., 1986). Na rozdíl od francouzštiny, která rozlišuje různé terminativní významy podle repertoáru terminativních perifrází, čeština různé terminativní významy nerozlišuje (srov. s kapitolou 2.2).

Nejčastěji zmiňovaným slovotvorným terminativním prostředkem je prefix *do-*. Odvozeným slovesem na *do-* se klade důraz na závěrečnou fázi (*dopít pivo, dočíst knihu, dokouřit cigaretu*). Může také značit dosažení časového termínu (*dočkat se, dožít se sta let*) nebo dosažení vnitřního limitu (*zápalka dohořela, kukuřice dožrála*). Kromě terminativního významu lze děj ovšem chápat také jako dodatečný (*dolít sklenku, dodat další kusy, dopsat datum, dosladit podle chuti*). (Esvan, 2018). Terminativnost vyjádřená prefixem *do-* je

analogicky s francouzštinou konkluzivní a odborná literatura tento prefix navrhuje jako systémový protějšek francouzských perifrází *finir de + infinitiv*, popř. *achever de + infinitiv* či *terminer de + infinitiv* (viz kapitola 2.2.2.2).

Čeština – řeč a jazyk dále uvádí prefix *od-* (Čechová a kol., 2011, s. 147). Prefix *od-* vyjadřuje úplné provedení děje s důrazem na jeho rozloženost v čase. Může také nést odstín splnění povinnosti: *odpracovat, odzpívat, odrecitovat* (Veselý, 2018). Prefix zároveň může popisovat, že děj přestal (*odmlčet se – přestat mluvit, odumřít – přestat žít*) (Pontová, 2008, s. 55). Analogicky s francouzštinou v tomto případě tedy vyjadřuje cessativní terminativnost, která odpovídá francouzskému *cesser de + infinitiv* (viz kapitola 2.2.2.1)

Další prefixem pro vyjádření terminativnosti, který Čeština – řeč a jazyk uvádí, je prefix *vy-* (*vystudovat, vyučit, vykrmit*) (Čechová a kol., 2011, s. 147). Zde lze však významový odstín chápat spíše jako dosažení cíle, za kterým byl děj vykonáván (Pontová, 2008, s. 78), tedy nikoli jako terminativní.

Vedle slovotvorných prostředků lze terminativní fázi děje postihnout příslovečně, jako je tomu u navrhovaných protějšků francouzských perifrází, které vyjadřují finitivní a konzumativní terminativnosti. Karlík hovoří o příslovci *už*, které ve spojení se zápořem také vyjadřuje terminativní význam (*už neji*) (Karlík, 2017). Příslovce typu *nakonec* či *konečně*, které jsou navrhované jako protějšky francouzské finitivní terminativnosti (viz kapitola 2.2.2.2) nejsou českými gramatikami uváděné.

Čeština terminativnost vyjadřuje i analyticky pomocí slovesných opisů, jak je uvedeno v případě francouzské cessativní terminativnosti (viz kapitola 2.2.2.1). Vyjadřuje ji fázovými slovesy. Karlík uvádí opis *přestat + infinitiv* a sloveso *přestat* nazývá terminativním slovesem. Dále zmiňuje vazbu *skončit s + substantivum*, která terminativní fázovost vyjadřuje také. Zde se však nejedná o fázové sloveso. V češtině se fázové sloveso totiž pojí pouze s infinitivem (Karlík, 2017).

Tabulka 9 shrnuje prostředky českého vyjádření terminativnosti tak, jak je uvádí česká odborná literatura.

prefixální vyjádření	prefix <i>do-</i> (<i>dopít, dohořet</i>) prefixy <i>od-</i> , <i>vy-</i> (<i>odpracovat, vystudovat</i>)
opisné vyjádření	<i>přestat + infinitiv</i> <i>skončit s + substantivum</i>
příslovečné vyjádření	<i>už + záporné sloveso</i>

Tabulka 9. Přehled prostředků pro vyjádření terminativnosti v češtině podle údajů získaných z odborné literatury.

Na základě údajů z odborné literatury se zdá, že čeština disponuje stejnými prostředky pro vyjádření terminativnosti jako francouzština: slovesné perifráze, příslovce nebo prefixace. Rozdíly lze nalézt tedy pouze v důležitosti, jakou gramatiky těmto prostředkům připisují. Francouzské mluvnické za hlavní způsoby postižení terminativnosti považují slovesné perifráze a okrajově pak zmiňují příslovce a prefixy. České mluvnické oproti tomu kladou prefixaci na první místo.

2.4. Cíle a metody práce

Práce vychází z předpokladu, že prostředky pro vyjádření terminativnosti se v češtině a ve francouzštině liší. Lze tak usuzovat i z údajů získaných z odborné literatury. Zatímco francouzština podle těchto údajů vyjadřuje terminativnost slovesnými perifrázemi, syntetičtější čeština podle odborné literatury terminativnost vyjadřuje především slovotvorně, v případě finitivní terminativnosti lexikálně.

Záměrem práce je ověřit, do jaké míry budou systémové protějšky francouzských perifrází *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv* navrhované odbornou literaturou a překladovými slovníky (viz kapitola 2.2.2.2) odpovídat empirickým datům získaným z jazykových korpusů.

Empirická část zjistí, jaké výrazové prostředky v korpusech odpovídají oběma perifrázím a poté se pokusí analyzovat jejich frekvenci a distribuci. Na základě těchto údajů následně vytvoří typologii českých protějšků perifrází *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv*, která bude porovnána s typologií navrhovanou odbornou literaturou a překladovými slovníky.

2.4.1. Typologie pro kategorizaci protějšků na základě odborné literatury

Práce v analýze vychází z údajů získaných z francouzské a české odborné literatury a z překladových slovníků. Na základě těchto dat je stanovena předběžná typologie pro kategorizaci českých protějšků francouzské terminativní perifráze *finir de + infinitiv*:

- 1) Prefix *do-*
- 2) Jiný prefix s možným terminativním významem (*u-*, *z-*, *od-*, *vy-*, *pře-*)
- 3) Fázové sloveso *přestat + infinitiv*
- 4) Jiná konstrukce, v níž je terminativnost zachována
- 5) Resultativ

6) Příslovce *už* pojící se se slovesem v záporu

Předběžná typologie pro kategorizaci českých protějšků terminativní perifráze *finir par + infinitiv* je na základě dat z odborné literatury a překladových slovníků následující:

- 1) Příslovce *nakonec*
- 2) Příslovce *konečně*
- 3) Jiné příslovce s terminativním významem (*posléze, pak*)
- 4) Vyjádření ingresivního významu (např. opis *začít + infinitiv*)

Uvedené typologie protějšků obou perifrází budou dále v empirické části ověřeny, popřípadě upraveny nebo rozšířeny o další protějšky, které vyjdou najevo z analyzovaného korpusového materiálu.

2.4.2. Hypotézy, předpoklady a výzkumné otázky

Na základě údajů získaných z odborné literatury a překladových slovníků a na základě předběžného empirického výzkumu jsou stanoveny následující hypotézy a předpoklady, které se výzkum pokusí ověřit či modifikovat, popřípadě vyvrátit:

- 1) Čeština je syntetičtější jazykem. Nejčastěji užívaným terminativním protějškem perifráze *finir de + infinitiv* tedy bude prefixace.
- 2) Nejfrekventovanějším terminativním prefixem bude prefix *do-*.
- 3) Jiné prefixy (než je prefix *do-*) budou sloveso spíše pouze perfektivizovat, nikoli explicitně vyjadřovat terminativní fázi.
- 4) Vlivem interference se analytické konstrukce budou častěji vyskytovat v nepřekladovém korpusu, kde je výchozím jazykem francouzština, než v překladech z češtiny. Překladatelé tak budou častěji překládat analytickou perifrázi také analyticky.
- 5) Z opisných protějšků bude nejčastější analytická konstrukce *přestat + infinitiv*.
- 6) Nejčastějším protějškem perifráze *finir par + infinitiv* bude příslovce *nakonec*.
- 7) Protějšek v podobě příslovce *konečně* bude často vyjadřovat expresivní modalitu.

Práce si dále klade následující výzkumné otázky, které se pokusí ověřit na základě empirické části:

- 1) Pokud je užit jiný prefix, než je prefix *do-*, je to z nedostatku morfologických predispozic pro spojení s prefixem *do-* daného slovesa?
- 2) Jak ovlivňuje francouzský čas *imparfait* terminativnost perifrází *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv*? Je zde častější výskyt ingresivní fázovosti?

2.5. Empirická část

Práce v této části nejprve představuje kritéria pro vyhledávání v korpusovém materiálu, na kterém budou následně ověřovány předběžně stanovené typologie. Výzkum je rozdělen na dvě části. V první části se výzkum zabývá analýzou perifráze *finir de + infinitiv*, ve druhé části analýzou perifráze *finir par + infinitiv*. V obou případech je nejprve představena typologie protějšků stanovená na základě korpusového výzkumu. Jednotlivé protějšky jsou dále analyzovány a ilustrovány příklady.

2.5.1. Kritéria pro vyhledávání

Výzkum českých protějšků perifrází *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv* a s nimi spojených překladových tendencí je založený na materiálu z paralelního česko–francouzského korpusu *InterCorp v11*. Korpus byl omezen pouze na překlady z francouzské beletrie do češtiny a z české beletrie do francouzštiny.⁸ Proto je třeba korpus rozlišovat podle výchozího jazyka – takový korpus, kde je výchozím jazykem francouzština a kde jsou k originálním francouzským textům obsahujícím studované perifráze uvedeny české protějšky (tento korpus je v práci dále označován jako nepřekladový korpus nebo **nepřeklady**, protože perifráze není překladem z češtiny) a korpus, kde je výchozím jazykem čeština a perifráze jsou uvedeny jako francouzské protějšky originálně českých textů (tento korpus je v práci dále označován jako překladový korpus nebo **překlady**, protože perifráze je překladem z češtiny). Výsledky analýzy těchto dvou korpusů mohou být odlišné pod vlivem překladové interference.

Práce v následné analýze vychází pouze ze získaného korpusového materiálu. Příklady, které jsou zmiňovány jsou také korpusového původu (příklady čerpané z nepřekladového korpusu jsou označené písmenem *n*, příklady z překladového korpusu písmenem *p*). Bylo by zapotřebí v příkladech systematicky zobrazovat předchozí větu či věty, protože perifráze jsou většinou součástí delších narativních sekvencí. Rozsah práce to však nedovoluje. Zároveň by bylo potřeba v příkladech uvádět celý název, autora a překladatele, protože výzkum může být ovlivněn autorským či překladatelským idiolektem nebo stylem textu. Výzkum s touto skutečností při výzkumných závěrech a výběru ilustračních příkladů počítá, nicméně pro větší přehlednost ilustračních příkladů tyto údaje neuvádí.

⁸ Konkrétně byl dotaz omezen na *text group: core, text type: fiction*. U nepřekladových francouzských textů byl dále omezen na *text original: yes*, u překladových francouzských textů na *text original: no, source language: cz*. V jiných typech textů by mohly být výsledky empirické části odlišné (např. v publicistických textech apod.)

Pro základní vyhledávání v korpusu byly dotazy zadány následovně:

[lemma="finir"][lemma="de"]

[lemma="finir"] [lemma="par"]

V korpusu bylo nalezeno celkem 335 výskytů perifráze *finir de + infinitiv*. Veškeré případy, kdy se vazba *finir de* nepojila s infinitivem, ale např. se substantivem, byly vyřazeny (viz příklady 15–16). Ve 190 případech se perifráze vyskytovala v nepřekladovém korpusu a ve 145 případech se perifráze vyskytovala v překladovém korpusu. Chi2 test tento rozdíl nehodnotí vzhledem k velikostem obou korpusů jako statisticky signifikantní (na hladině významnosti $p < 0,05$), nelze tedy tvrdit, že je perifráze *finir de + infinitiv* častější v nepřekladech, tedy originálních francouzských textech.

(15) C'en est fini de leur tapage. – Skončila jim směna. (n)

(16) Bien que, sans la petite, ç'aurait très bien pu finir de cette manière. – I když bez malý by to tak klidně mohlo dopadnout. (p)

Perifráze *finir par + infinitiv* se v korpusu ukázala být frekventovanější. Zadanému dotazu odpovídalo 1539 výskytů poté, co byly vyřazeny případy, kdy se vazba *finir par* nepojila s infinitivem (viz příklady 17–18). V 958 případech se perifráze vyskytovala v nepřekladovém korpusu a v 581 případech v překladovém korpusu. Perifráze *finir par + infinitiv* se tedy vyskytuje opět o něco častěji v nepřekladovém korpusu, ale ani zde není frekvenční rozdíl podle Chi2 testu signifikantní ($p < 0,05$). Pro následnou analýzu byl z obou typů textů vybrán náhodný vzorek z promíchaných dat – 300 výskytů perifráze v nepřekladovém korpusu a 300 v překladovovém korpusu.

(17) De temps en temps, elle **finissait par** les chaussures. – Čas od času končila botami. (n)

(18) Tout ça allait **finir par** une grippe. – Bude z toho chřipka. (p)

Pro účely práce bylo nutné získaný materiál ještě dále omezit. Cílem práce je totiž zjistit, jak si v systému odpovídají francouzské perifráze a jejich česká vyjádření. Bylo proto zapotřebí vyřadit takové případy, které jsou ovlivněny faktory, jež upravují či mění původní význam perifráze. V případě perifráze *finir de + infinitiv* patří mezi tyto faktory zápor a

modalita. Terminativní význam této perifráze se může vlivem záporu zvrátit v pravý opak, a perifráze tak získává kontinuativní význam (viz příklady 19–20).

(19) Les bois **n'ont pas fini de brûler**. – Lesy **ještě hoří**. (n)

(20) Le curé de campagne **n'avait pas fini de parler**. – Venkovský farář **ještě hovořil**. (p)

Modalita se týká případů, kdy věta vedle vlastního obsahu obsahuje další informace, které se týkají „způsobu platnosti obsahu“ (Błaszczuk&Karlík, 2017). Jde o významy vyjadřující nutnost, jistotu, možnost, zájem, hodnocení apod. Modalita tak pozměňuje původní větný význam. Z materiálu jsou proto vyřazeny veškeré případy, kdy text obsahující perifrázi *finir de + infinitiv* modalitu vyjadřuje (viz příklady 21–22). Jde o otázku, rozkazovací způsob, přítomnost modálních sloves nebo případy, kdy je modalita jinak patrná. Analýza se dále nebude zabývat perifrází *finir de + infinitiv* v čase *subjonctif*, vyjadřuje-li jistotní či afektivní modalitu (viz příklad 22).

(21) – Espèce d'idiot, vous **avez fini de brailler** comme ça? – „Ty idiote, jak dlouho tu ještě **budeš** takhle **hulákat**?“ (n)

(22) Il faut absolument que tu **finisses de le lire**, cela en vaut la peine. – Určitě to **dočti**, stojí to za to. (p)

V případě perifráze *finir par + infinitiv* nebylo zapotřebí materiál omezovat v takové míře. Ze všech výskytů se perifráze v záporu vyskytuje pouze jednou a nezdá se, že by byl vlivem záporu její význam změněn (viz příklad 23). Do materiálu je proto zahrnut.

(23) Et qui sait combien de temps j'aurais encore marché là si je **n'avais pas fini par sentir** ce léger courant d'air [...] – A kdoví, jak dlouho bych tam ještě chodil, kdybych si **konečně nevšiml** toho drobného průvanu [...] (p).

Do materiálu je zahrnuta perifráze i v případě, že vyjadřuje modalitu (viz příklad 24). Předpokládaným protějškem perifráze je totiž příslovce *konečně*, které modalitu mnohdy vyjadřovat může – např. dlouho očekávaný výsledek, kdy příslovce *konečně* nabývá expresivního významu (viz kapitola 2.2.2.2), jak je patrné z příkladu 24.

- (24) On aurait seulement voulu qu'elle **finisse par se marier** en fin de compte, surtout qu'elle avait déjà un petit garçon de deux ans à demeurer chez les grand-parents. – Jenom to by si přáli, aby se **už konečně vdala**, zvláště když už měla u dědečků dvouletého synka. (n)

Z celkového počtu 335 výskytů perifráze *finir de + infinitiv* v obou korpusech se 17 % případů pojilo se zápořem a přibližně 16 % vyjadřovalo modalitu. Materiál byl omezen na 114 případů v nepřekladovém korpusu a 108 v překladovém korpusu. V případě perifráze *finir par + infinitiv* zůstává materiál v rozsahu 300 případů v jak nepřekladovém, tak v překladovém korpusu.

2.5.2. Perifráze *finir de + infinitiv*

Prvním krokem bude úprava předběžné typologie protějšků perifráze *finir de + infinitiv* založené na korpusovém materiálu. Tabulka 12 tuto typologii shrnuje. Představuje výčet nejčastějších protějšků konstrukce *finir de + infinitiv* a jejich frekvenci včetně procentuálního obsazení vzhledem k různým velikostem nepřekladového a překladového korpusu.

	terminativní prefix <i>do-</i>	opis	rezultativ	jiné lexikální prostředky	příslovce	časová spojka	nepřeloženo	nelze určit
nepřeklady (celkem 114)	33	29	7	10	13	13	9	-
100 %	28,9 %	25,4 %	6,1 %	8,8 %	11,4 %	11,4 %	7,9 %	-
překlady (celkem 108)	48	9	6	-	8	23	11	5
100 %	42,6 %	8,3 %	5,6 %	-	7,4%	21,3 %	10,2 %	4,6 %

Tabulka 10. Typologie protějšků perifráze *finir de + infinitiv*.

V tabulce 10 je uvedeno 6 různých českých protějšků, které v korpusech odpovídají konkluzivní terminativnosti vyjadřované perifrází *finir de + infinitiv* a které lze považovat za systémové protějšky této perifráze. Čeština ji postihuje terminativním prefixem *do-*, opisem, rezultativem či příslovečně. Dále z analýzy vyšlo najevo, že terminativní význam může nést i časová spojka. V nepřekladových textech se mimo jiné častěji objevilo lexikální vyjádření

terminativnosti. V několika případech terminativnost není přeložena. Nejasné případy jsou označeny jako „nelze určit“.

Je nutné poznamenat, že některé protějšky uvedené v tabulce 10 jsou dominantnějšími nositeli terminativnosti než jiné, což se projevuje v případech, kdy se mezi sebou protějšky v materiálech kombinují. Konkrétně jde o příslovce a časovou spojku, které často doprovázejí ostatní uvedené protějšky a které lze v těchto případech považovat za slabší nositele terminativnosti. Terminativnost tak spíše pouze zesilují (např. doprovází-li časová spojka terminativní prefix *do-*, je dominantnějším nositelem terminativnosti prefix – viz příklad 25). V tabulce 10 jsou jakožto protějšky perifráze *finir de + infinitiv* uvedeny pouze takové případy, kdy je protějšek hlavním nebo jediným nositelem terminativnosti.

(25) Puis, quand il **avait fini de manger**, il rendait l'assiette aux enfants. – **Když dojedl**, vrátil talíř dětem. (n)

Z tabulky 10 lze vyzorovat některé překladové tendence. Jak očekával předpoklad uvedený v kapitole 2.4.2, nejfrekventovanějším protějškem perifráze *finir de + infinitiv* je prefix *do-* a to zejména v překladech, kde představuje 42,6 % protějšků. V nepřekladech je také nejčastějším protějškem, ale představuje pouze 28,9 %. Na základě Chi² testu je tento rozdíl v procentuálním zastoupení protějšků statisticky signifikantní ($p < 0,05$). Lze tak vyvodit tendenci, kdy je slootovorné vyjádření terminativnosti (tedy prefixace) častější v překladech.

Další tendenci lze pozorovat u opisných protějšků perifráze (viz dále kapitola 2.5.2.2). Zatímco v nepřekladech je vedle slootovorného protějšku v podobě prefixu *do-* téměř stejně časté analytické řešení v podobě opisu (představuje 25,4 %), v překladech tvoří opisné protějšky pouhých 8,3 %. Chi² test ukazuje tento rozdíl jako statisticky signifikantní ($p < 0,05$). Je tak patrná tendence, kdy opisný protějšek perifráze *finir de + infinitiv* značně převažuje v nepřekladech. Potvrzuje se tak hypotéza předpokládající, že se analytické konstrukce budou častěji objevovat v nepřekladovém korpusu (viz kapitola 2.4.2).

Protějšků, ve kterých není terminativnost přeložena, je 7,5 % v nepřekladech a 8,5 % v překladech. Ve většině případů jde o dokonavá prefigovaná slovesa (viz příklady 26–27), která nejsou doprovázena ani terminativním příslovcem, ani časovou spojkou. Vyjadřovaný význam je tedy dokonavý (časově ohraničený), nejde však o fázovost, a tedy nelze hovořit o terminativnosti.

- (26) **Elle finissait de boucler** son ceinturon tranquillement [...] – V klidu **zaklapla** pásek u kalhot. (n)
- (27) Il **finit de déplier** son affiche, la colla sur le parapet du pont de pierre, puis s'approcha de la statue de saint Christophe et [...] – **Rozložil** plakát a pečlivě jej přilepil na kamenné zábradlí mostu. Pak s vozíkem popojel ke svatému Kryštofu a [...] (p)

Několik případů je zařazeno do kategorie „nelze určit“. Všechny tyto případy se vyskytují pouze v překladovém korpusu. Jde zejména o volnější či dokonce chybné překlady (viz příklady 28–29).

- (28) Le matin, quand elle **avait fini de déjeuner**, elle me versait du lait dans un pot en fer-blanc. – Ráno, když **dojila**, mně odlévala do plecháče. (p)
- (29) Je suis curieux de savoir l'air qu'elle aura quand elle **aura fini de pousser**. – To jsem zvědav, jak **pokvete**.

Druhým krokem analýzy bude podrobnější rozbor jednotlivých protějšků uvedených v tabulce 10 a s nimi spojených překladových tendencí. Nicméně by byla potřeba rozsáhlejšího materiálu, na němž by bylo možné aplikovat statistické testy, aby bylo možné tyto tendence skutečně potvrdit, popř. vysvětlit.

2.5.2.1. Prefixace

Výskyt prefixů jakožto protějšků perifráze *finir de + infinitiv* v češtině je velmi frekventovaný. V nepřekladových textech (kde je zdrojovým jazykem francouzština) představují prefigované protějšky 68 % materiálu, v překladových textech (kde je zdrojovým jazykem čeština) dokonce téměř 80 %. Nicméně z následné analýzy vyšlo najevo, že ne všechny tyto prefixy jsou nositeli terminativnosti, a tedy ne všechny prefixy lze považovat za systémový protějšek terminativní perifráze *finir de + infinitiv*. Jediným nositelem terminativnosti v rámci prefixace se totiž ukázal být předpokládaný prefix *do-* (viz kapitola 2.4.2). Z této skutečnosti je patrná tendence, kdy čeština na rozdíl od francouzštiny někdy ponechává terminativnost implicitnější, naznačenou pouze dokonavým videm a kontextem.

Prefix *do-*

Z celkového počtu protějšků představuje prefix *do-* 28,9 % v nepřekladech a 42,6 % v překladech. Jak je již uvedeno výše, potvrzuje se tak předpoklad, který na základě odborné literatury očekával, že prefix *do-* bude nejčastějším terminativním protějškem perifráze *finir de + infinitiv* (kapitola 2.4.2).

Prefix *do-* se v obou typech korpusů velmi často pojí se slovesy, které popisují konzumaci typu *jíst* a *pít* (ve francouzštině *manger, déjeuner, souper, dîner*, apod. – viz příklady 25, 30). Dále se často pojí s činnostmi typu *psát, mluvit, hrát, číst, zpívat* či *recitovat* (*écrire, parler, jouer, lire, chanter, réciter* apod. – viz příklady 32–33). Zdá se však, že tento prefix nemá velká morfologická omezení a v několika případech se pojí i s jiným typem sloves typu *sušit se, sloužit* či *hořet* (*sécher, servir, brûler, se consumer* – viz příklady 34–35).

- (30) Quand on **aura fini de boire**, on se mettra en route, peu importe le temps. – Až **dopijeme**, vyrazíme, ať je počasí, jaké chce. (p)
- (31) Il **avait fini de parler** et attendait ma réponse. – **Domluvil** a čekal na odpověď. (n)
- (32) L'autre monsieur **a fini de lire** son journal. – Ten druhý pán **dočetl** noviny. (n)
- (33) Lorsque cheval **eut fini de récité** l'énoncé, le sanglier appela un écureuil qui venait de sauter sur la plus basse branche d'un hêtre. – Když kůň **docitoval**, zavolal divočák na veverku, která se mezitím posadila na nejnižší větev jednoho buku. (n)
- (34) Le tank allemand **finissait de brûler**. – Německý tank pomalu **dohořival**. (p)
- (35) Certaines bougies **ont fini de se consumer**. – Některé svíčky ale **dohořely**. (n)

V nepřekladech se nadto vyskytuje několik neobvyklejších spojení typu *dousmívat se* či *dovysávat* (viz příklady 36–37). Neobvyklost je tu způsobena pravděpodobně tím, že dochází ke kumulaci prefixů. Všechny tyto případy se objevují pouze v nepřekladovém korpusu, tato dvojitě prefigovaná slovesa tedy nejsou z českého originálu, ale překladem francouzské terminativní perifráze *finir de + infinitiv*. Je tedy možné, že prefix *do-* je k již prefigovanému slovesu připojen vlivem překladové interference, kdy je prefix *do-* automaticky zvolen jakožto pro češtinu nejpřirozenější prostředek pro vyjádření terminativního významu perifráze *finir de + infinitiv*. Opět by bylo zapotřebí rozsáhlejšího materiálu, aby bylo toto tvrzení možné ověřit.

(36) Je pose le paquet sur mon bureau et je **finis de passer l'aspirateur**. – Odložím si ten balíček na stůl a **dovysávám** (n).

(37) **Ayant fini de sourire**, elle se leva, dit qu'elle avait une surprise pour lui. – Když **se dousmívala**, zvedla se a řekla, že má pro něho překvapení (n).

V obou korpusech je v téměř 90 % případů protějšek s prefixem *do-* dokonavý (viz příklady 30–33, 35, 37). Dokonavosti téměř vždy odpovídají ve francouzštině složené slovesné formy (tak dokonavost často charakterizuje i odborná francouzská literatura viz kapitola 2.1), a to zejména čas *plus-que-parfait* (viz příklad 31) a *passé composé* (viz příklad 32).

Dokonavost nicméně nelze zaměňovat za terminativnost. Zatímco dokonavost vyjadřuje ohraničenost děje, terminativnost se soustředí na koncovou fázi děje. Proto terminativnost mohou vyjadřovat i nedokonavá slovesa, jak ukazují příklady 34 a 36. Ačkoli tato slovesa nevyjadřují dokončený děj (jako příklad 31 či 32), vyjadřují děj dokončovaný v poslední fázi a tudíž lze pořád hovořit o terminativnosti (viz 2.2.2.2). V korpusech nedokonavým protějškům s prefixem *do-* odpovídá zejména francouzský čas *imparfait* (viz příklad 34 a příklad 7 uváděný Šabršulou) či jiné jednoduché slovesné formy (viz čas *présent* u příkladu 36).

Práce si klade výzkumnou otázku, jestli francouzské *imparfait* ovlivňuje terminativní význam perifráze *finir de + infinitiv*. Terminativnost je stále zachována (jak je patrné z příkladu 34), ale oproti jiným časům je její význam pozměněn. Děj vyjadřovaný perifrází totiž ještě není dokončen, ale v procesu dokončování (viz příklad 34 kdy tank pomalu *dohořívá*, ale ještě *nedohořel*).

Z materiálu dále vyšlo najevo, že protějšek s prefixem *do-* se často vyskytuje ve spojení s časovou spojkou (viz příklady 30, 33, 37). Jak je uvedeno u tabulky 11, časová spojka může být terminativním protějškem perifráze *finir de + infinitiv* (viz dále kapitola 2.5.2.5). Nicméně v případě spojení s prefixem *do-* spojka terminativní význam pouze zesiluje a jeho nositelem zůstává prefix *do-*.

Zdá se, že perifráze *finir de + infinitiv* a její protějšek mají speciální funkci v kontextu větného celku (viz dále kapitola 2.5.2.5). Ve spojení s časovou spojkou totiž perifráze či protějšek ukončují jednu sekvenci (v příkladu 30 „*quand on aura fini de boire – až dopijeme*“ v příkladu 38 „*lorsque cheval eut fini de réciter – když kůň docitoval*“), aby mohla přijít nová

sekvence (v příkladu 30 „*vyrazíme – on se mettra en route*“, v příkladu 38 „*zavolal divočák na veverku – le sanglier appela un écureil*“). V příkladu 42 má perifráze tuto sekvenční funkci i ve spojení s *participe passé*, jehož překladovým protějškem zůstává časová spojka („*ayant fini de sourire – „když se dousmívala*“).

Ostatní prefixy

Ostatní prefixy, které se pojí přibližně se třetinou protějšků v nepřekladových textech (kde je zdrojovým jazykem francouzština) a čtvrtinou v překladech (zdrojovým jazykem je čeština), samotné terminativnost nevyjadřují. Jde o prefixy *vy-*, *na-*, *u-*, *od-*, *po-*, *s-*, *roz-*, *z-* a další. Podle významu je lze rozřadit do dvou skupin. První skupinu tvoří prefixy prostěvidové či už tak ustálené, že nevyjadřují žádný nový význam a mnohdy jsou už pevně srostlé s kořenem (viz příklady 38–40).

- (38) En effet, à peine **avais**-je **fini de bouffer** sa dernière fraise, qu’il m’attaquait d’autorité. – A skutečně, jak jsem **polkl** poslední jahodu, zaútočil na mě docela autoritativně. (n)
- (39) Elle **eut** donc **fini de fabriquer** quelque chose qui pouvait en effet passer vaguement pour un squelette. – **Vyrobila** panáka, vzdáleně připomínajícího kostlivce. (p)
- (40) [...] lorsqu’ils **ont eu fini d’éteindre** l’incendie et de découper les débris de l’appareil au chlaumeau, il était resté un trou assez grand pour vingt bonshommes – [...] poté, co **uhasili** oheň a autogenem rozřezali trosky, v zemi zůstala díra, do které se schovalo dvacet chlapů. (p)

Z příkladů 38–40 je patrné, že samotné prefigované sloveso nevyjadřuje terminativní význam (*polknout*, *vyrobit*, *uhasit*). Je třeba k němu připojit jiného nositele terminativnosti, aby byl význam terminativní perifráze *finir de + infinitiv* zachován či vyjádřen (viz dále v kapitolách 2.5.2.4, 2.5.2.5 a 2.5.2.6). V případě příkladu 38 je terminativnost vyjádřena slovem *poslední* a ještě k tomu posílena časovou spojkou *jak*. Prefigované sloveso v příkladu 40 opět vyjadřuje terminativnost pomocí spojovacího výrazu *poté, co* (ke srovnání s konstatováním u příkladů 30, 33 a 37, kde je nositelem terminativnosti prefix *do-* a časová spojka terminativnost pouze zesiluje či organizuje narativní sekvenci).

U příkladů s časovou spojkou (viz příklady 38, 40) je opět možné pozorovat jednu sekvenci, která končí (u příkladu 38 „*lorsqu'ils on eut fini d'éteindre l'incendie – poté, co uhasili oheň*“), aby druhá mohla začít („*il était resté un trou – v zemi zůstala díra*“), jako je tomu u příkladů 30 a 37. Zároveň je opět nutno konstatovat, že dokonavost neznamena terminativnost – samotná slovesa *polknout*, *vyrobit* a *uhasit* z příkladů 38–40 vyjadřují ohraničenost děje, ale nevyjadřují terminativnost, tedy je nelze považovat za systémový protějšek terminativní perifráze *finir de + infinitiv*, pokud nejsou doprovázeny nositelem terminativnosti.

Druhou skupinu tvoří prefixy, které vyjadřují jiný povahodějný význam než terminativní (viz příklady 41–44).

- (41) Et lorsqu'ils **avait fini de s'étouffer**, ils revenaient en courant dans les communs.
– A když **se vykuckali**, vběhli do šalandy. (p)
- (42) Je **finis de verser** de l'eau sur le filtre à café. – **Doliju** zbytek vody do filtru s kávou. (n)
- (43) [...] on voudrait te dire, Emmanuel, on **a fini de ranger** la feraille à Colin. – „Poslyš, Emanueli,“ řekne Colin, „chceme ti říct, že **už** jsme to Colinovo železářské zboží **poklidili**. (n)
- (44) A peine celui-ci **avait fini de tintinnabuler** sa mélodie de Mozart, que déjà Míla Komárek levait ses yeux insatiable vers la forteresse [...] – Glockenspiel sotva **odbimbal** Mozartovu melodii a Komárek už zvedal nenasytný zrak vzhůru k pevnosti [...] (p)

Povahodějných významů, které vyjadřují tyto prefixy, je celá řada. Patří mezi ně i několik prefixů, které česká odborná literatura navrhuje pro vyjádření terminativnosti (prefixy *vy-*, *od-*, *z-* viz kapitola 2.2.2 a 2.3). Tyto prefixy opravdu v obou korpusech terminativnost v některých případech vyjadřují, ale pouze ve spojení s jiným nositelem terminativnosti (viz konstatování u příkladů 38–40). Samotné prefixy však význam terminativnosti, kterou vyjadřuje perifráze *finir de + infinitiv*, nemají a tedy je nelze považovat za systémový protějšek této perifráze.

V příkladu 41 se protějšek perifráze pojí s prefixem *vy-*, který ve spojení se zvrtným *se* vyjadřuje vykonání děje ve velké či dostatečné míře, nikoli v jeho koncové fázi (nicméně terminativní význam perifráze je zachován díky časové spojce *když*, která je v tomto spojení

nositelkou terminativnosti a zároveň opět člení větný kontext na dvě sekvence – viz konstatování u příkladů 30, 33, 37, 38 a 40). Prefix *od-* v příkladu 45 nevyjadřuje tolik terminativnost, jako spíš splnění povinnosti. Terminativnost je v tomto případě zachována díky výrazu *sotva*, která zároveň opět organizuje narativní sekvenci větného celku (viz konstatování u příkladu 40). Mezi další významy patří např. distributivnost, kterou vyjadřuje prefix *po-* (viz příklad 43, kde je terminativnost zachována díky příslovci *už*) či dodatečnost děje (viz příklad 42, kde je nositelem terminativnosti slovo *zbytek* – viz dále kapitola 2.5.2.6). V materiálu se totiž vyskytují také případy, kdy prefix *do-* nevyjadřuje terminativnost, ale jiný povahodějný význam, který chápe děj jako dodatečný (v případě příkladu 47 je nositelem terminativnosti slovo *zbytek*, nikoli prefix *do-*, který zde není terminativní – viz dále kapitola 2.5.2.6).

Jak prefixy první skupiny, tak prefixy druhé skupiny sloveso perfektivizují přibližně v 96 % případů v obou korpusech (viz příklady 38–45). Nejčastějšími slovesnými časy tak jsou opět složené slovesné formy *plus-que-parfait* a *passé composé*, jako je tomu u prefixu *do-* (viz příklady 38–44). Nedokonavá prefigovaná slovesa jsou v materiálu protějšky francouzského *imparfait* (viz konstatování u příkladu 34 a viz příklad 45). U příkladu 45 není v češtině žádný nositel terminativnosti, terminativní význam perifráze *finir de + infinitiv* tak není zachován.

(45) Pendant que les gens l'applaudissaient, il **finissait de se rhabiller**. – Zatímco sál tleskal, Philibert **si** znovu **oblékal** zbroj. (n)

Práce si klade výzkumnou otázku, proč je těchto uvedených prefixů užito jakožto protějšků terminativní perifráze *finir de + infinitiv*, když se nezdají být nositeli terminativnosti. Je použití jiného prefixu podmíněno nedostatkem morfologických predispozic daného slovesa? Tabulka 11 ukazuje, že v korpusech není ve většině případů možné prefixem *do-* nahradit ostatní užité prefixy (v nepřekladech v 64 %, v překladech v 74 % případů).

	prefix <i>do-</i> lze použít	prefix <i>do-</i> nelze použít	prefix <i>do-</i> nelze použít kvůli morfologickým predispozicím	prefix <i>do-</i> nelze použít kvůli úplné změně významu
nepřeklady (celkem 36 prefixů)	13	23	6	17
100 %	36 %	64 %	17 %	47 %

překlady (celkem 23 prefixů)	6	17	4	13
100 %	26 %	74 %	17 %	57 %

Tabulka 11. Použití jiného prefixu než je prefix *do-*.

Z tabulky 11 je však patrné, že ve většině případů je jiného prefixu, než je prefix *do-*, užito nikoli z nedostatku morfologických predispozic daného slovesa, ale protože by prefix *do-* změnil význam slovesa a tím i celé vyznění větného celku (viz příklad 46 či 41 výše).

- (46) Quand tout fut prêt, quand il **eut fini de lui montrer** comment tenir le pinceau et de lui expliquer cette histoire de premier trait si importat, elle resta un moment perplexe. – Když bylo všechno připraveno, když jí **ukázal**, jak má správně držet štětec [...] (n)

V 17 % jak v překladech, tak v nepřekladech nelze prefixu *do-* užít kvůli nedostatku morfologických predispozic (viz **dolkl* a **dorobila* v příkladech 38–39 výše). Ve zbylých případech by bylo lze prefixu použít (viz příklady 47–48 či 40 výše). Nicméně se zde nabízí otázka, zda by užití terminativního prefixu *do-* nebylo na úkor přirozenosti češtiny (viz příklad 47 kde je pravděpodobně obvyklejší výraz *vyčurat se* než *dočurat*, či příklad 48, kde je pravděpodobně úzus takový, že františek spíše *vyhoří* než *dohoří*). Bylo by však zapotřebí rozsáhlejšího materiálu k analýze a většího prostoru, než jaký nabízí možnosti bakalářské práce. Tato problematika tak může být tématem pro následující zpracování.

- (47) Bridoux **a eu fini de pisser**. – Bridoux **se už vyčural**. (n)

- (48) Le seul cône d'encens, gardé de l'année dernière, **a fini de brûler**. – **Už vyhořel** jediný františek, schovaný od loňska. (p)

Zčásti se tedy potvrzuje předpoklad, která očekává, že ostatní prefixy, než je prefix *do-*, budou sloveso spíše perfektivizovat, nikoli explicitně vyjadřovat terminativnost (viz kapitola 2.4.2), nicméně je ho třeba takto modifikovat: Ostatní prefixy, než je prefix *do-*, nejsou nositeli terminativnosti, ale sloveso perfektivizují či vyjadřují jiný povahodějný význam. Aby tyto prefixy mohly vyjadřovat terminativnost, musejí být doplněny o další terminativní prostředky (jako je příslovce, časová spojka či další lexikální vyjádření terminativnosti – viz dále kapitoly 2.5.2.3., 2.5.2.4. a 2.5.2.5). Z toho lze vyvodit tendenci, že čeština vyjadřuje

terminativnost méně explicitně než francouzština. Neužívá-li čeština prefixu *do-* (tedy terminativního prostředku uváděného odbornou literaturou), je vyjádření terminativnost kompenzováno jinými prostředky.

2.5.2.2. Opis

Terminativnost je vyjadřovaná pomocí opisů z 25,4 % v nepřekladech (kde je zdrojovým jazykem francouzština) a z 8,3 % v překladech (zdrojovým jazykem je čeština), jak je patrné z tabulky 10. Na základě Chi2 testu se tento rozdíl jeví statisticky signifikantní ($p < 0,05$). Jak je uvedeno výše, potvrzuje se tak hypotéza, která předpokládá častější výskyt analytických konstrukcí jakožto protějšků perifráze *finir de + infinitiv* v nepřekladech korpusu, kde je zdrojovým jazykem francouzština (viz kapitola 2.4.2). Lze usuzovat, že v překladu do češtiny pravděpodobně hraje roli překladová interference, kdy se překladatel nechá ovlivnit zdrojovým jazykem (tedy francouzštinou) a přeloží analytickou perifrázi také analyticky, ačkoli se čeština přirozeně chová syntetičtější (viz konstatování v kapitole 2.5.2).

Tabulka 12 shrnuje terminativní opisy jakožto protějšky perifráze *finir de + infinitiv*, jejich frekvenci a procentuální obsazení vzhledem k počtu opisů v daném korpusu.

	<i>přestat + infinitiv-</i>	dočítat + substantivum	dokončit + substantivum	dokončovat + substantivum	končit + substantivum	skončit s + substantivum	skoncovat + substantivum	být hotov s + substantivum	Jiné opisné vyjádření
nepřeklady (celkem 29 opisů)	5	1	5	3	4	4	1	2	4
100 %	17,2 %	3,5 %	17,2 %	10,3 %	13,8 %	13,8 %	3,5 %	7 %	13,8 %
překlady (celkem 8)	-	-	1	1	-	4	-	1	-
100 %	-	-	11,1 %	11,1 %	-	44,4 %	-	1,1 %	-

Tabulka 12. Přehled opisných protějšků pro vyjádření terminativnosti na základě korpusové analýzy.

Z údajů je patrné, že opis *přestat + infinitiv* (viz příklady 49–50) není tak frekventovaný, jak očekával předpoklad uvedený v kapitole 2.4.2 – tedy že půjde o nejčastější opisný protějšek. Korpusová data jsou zde tedy v rozporu s údaji z překladových slovníků (viz kapitola 2.2.2.2), které ve čtyřech případech ze šesti navrhuje opis *přestat + infinitiv* jako

systemový protějšek terminativní perifráze *finir de + infinitiv* (ve zbylých dvou případech navrhuji prefix *do-*). V překladech se opis *přestat + infinitiv* nevyskytuje ani jednou. V nepřekladech představuje 17,2 % z opisných protějšků.

- (49) [...] quand le cadavre **eut fini de résonner** comme un gong jeté à terre, il n'y eut plus que de la joie dans la caverne des gobes [...] – Když **přestalo** mrtvé tělo **zvučet** jako gong upuštěný na podlahu, zavládlo v jeskyni [...] nespoutané veselí (n)
- (50) Le professeur, quand on a fini de rigoler, il a plié ses bras et ça a fait deux gros tas de muscles. – když jsme se přestali mezi sebou bavit, ohnul profesor gymnastiky paže a hned mu na nich naskočily obrovské boule svalů.

Dále se objevují opisy tvořené různými variantami slovesa *končit* a to jak dokonavými, tak nedokonavými (*dokončovat + subst., končit + subst., skončit s + subst., skoncovat + subst.* – viz příklady 51–52). Dále je několik případů opisu *být hotov s + substantivum a dodělat + substantivum* (viz příklady 53–54). Kromě opisu *přestat + infinitiv* se všechny opisy pojí se substantivem, a to se slovesným i neslovesným (srov. příklady 53 a 54).

- (51) [...] à chaque instant il venait humer mon parfum et lorsqu'il **avait fini de me peigner**, il poussait un soupir d'aise [...] – [...] každou chvíli ke mně přivoněl, a když **česání dokončil**, sladce vzdychl [...] (p)
- (52) Et puis, c'est pas tout, j'avais oublié, puisque vous **avez fini de peindre**, venez un peu avec moi, je vais vous montrer. – A to není všecko, na něco sem zapoměla. Dyž **ste to natírání tady skoncovali**, poděte se na něco se mnou kouknout.
- (53) Kamicha **a fini de s'essuyer**. – **Kočkodan byl hotov s vytíráním** kožíšku. (n)
- (54) C'est exact que, vers six heures, alors que **je finissais de travailler** dans mon bureau, j'ai trouvé mon employée inerte dans le boudoir. – Je pravda, že jsem kolem šesté hodiny sešel dolů, když **jsem dodělal práci** v kanceláři, a našel svou zaměstnankyni v budoáru nehybně ležet. (n)

Opět je třeba položit si otázku, proč je v češtině užito opisného vyjádření terminativnosti a bylo-li by možné nahradit ho pro češtinu pravděpodobně přirozenějším terminativním prefixem *do-*. Opis *přestat + infinitiv* se ani v jednom případě v materiálech nemůže pojit s prefixem *do-* (viz *dozvučet, dobavit se* v příkladech 49–50). Nabízí se pak

otázka, jestli je v tomto případě terminativnost cessativní, jako tomu obvykle bývá u opisu *přestat + infinitiv* či konkluzivní, jako je tomu u perifráze *finir de + infinitiv* (viz kapitola 2.2.2.2). V jiných případech by užitím prefixu *do-* došlo ke kumulaci prefixů (viz *donatírat* a *dovytírat* u příkladů 52–53) a výsledek by byl neobvyklý (stejně jako u příkladů 36–37). Užití prefixu *do-* by také mohlo pozměnit význam v kontextu celé věty (*když mě dočesal*⁹ u příkladu 51 a *když jsem dopracoval v kanceláři* u příkladu 54). Lze tedy usoudit, že ve většině případů je opisu užito, když není možné či přirozené slovotvorné vyjádření terminativnosti v podobě prefixu *do-*. Vzhledem k omezené velikosti analyzovaného materiálu a nižší frekvenci opisných konstrukcí jakožto protějšků perifráze *finir de + infinitiv* by však opět bylo zapotřebí rozsáhlejšího materiálu, aby bylo možné toto tvrzení potvrdit.

Na příkladech 49 a 51–54 lze pozorovat, že perifráze *finir de + infinitiv* a její opisné protějšky dělí ve spojení s časovou spojkou větný celek na různé sekvence, jako tomu bylo u přefigovaných protějšků (viz konstatování u příkladů 30, 37, 41 a 46).

Jak je uvedeno výše, české opisy jsou v materiálech jak dokonavé, tak nedokonavé. U nedokonavých opisů jde opět o případy, kdy jsou opisy protějškem jednoduchých francouzských slovesných časů *imparfait* a *présent* (viz příklady 55–56). Výjimku tvoří příklad 54, kde francouzskému času *imparfait* odpovídá dokonavé sloveso.

(55) Je sais qu'il est tombé quand il **finissait de construire** un bonhomme de neige, debout au milieu du bled [...] – Víím jen, že padl k zemi, když jednou rukou **dokončoval sněhuláka**, stál uprostřed země nikoho [...] (n)

(56) Danglard appela alors qu'Adamsberg **finissait de s'habiller**, ayant enfilé un pantalon et un tee-shirt à peu près identique à ceux de la veille. – Danglard zavolał, zrovna když Adamsberg **končil s oblékáním** – natáhl si přibližně stejné kalhoty a triko, jako měl včera. (n)

Jak je již konstatováno u příkladů 53 a 54, opisy se pojí jak se slovesnými, tak s neslovesnými substantivy (viz příklady 55–56). U příkladu 55 je pro češtinu přirozenější užití neslovesného substantiva (*dokončoval sněhuláka*) než doslovného překladu z francouzštiny pomocí slovesného substantiva (*dokončoval stavbu sněhuláka*). Důvodem také pravděpodobně může být skutečnost, že zatímco vazba *finir de* vyžaduje spojení se slovesem (**finir de construction*), české *dokončit/dokončovat* není polopomocným slovesem,

⁹ *Dokončit česání* a *dočesat* v rámci kontextu (návštěva kadeřníka za účelem účesu) mají odlišný význam.

a tak se primárně pojí s konkrétními substantivy. Příklad 50 zároveň ilustruje případ, kdy se francouzský čas *imparfait*, kterému odpovídá nedokonavý protějšek, také pojí s časovými spojkami. Perifráze a její protějšky zde však nepředstavují novou sekvenci, ale vytvářejí pozadí, tzv. *arrière plan* pro zbytek větného celku (srov. funkce *imparfait* u příkladů 30, 37, 41 a 46).

Do opisných protějšků jsou zahrnuty i případy, kdy je protějšek perifráze *finir de + infinitiv* shrnut pouze slovesy *končit*, *skončit* či *přestat*, která se nepojí s jiným plnovýznamovým slovesem (viz příklady 57–59). Tyto případy jsou v tabulce 12 uvedeny jako „jiné opisné vyjádření.“

(57) Quand on **a fini de se battre**, le professeur, qui était assis sur le sable, s'est levé et il a dit [...] – Když **jsme skončili**, zvedl se profesor, který mezitím seděl na písku, a řekl [...] (n)

(58) Tandis que je **finis de la rédiger**, la Menou, Falvine et Evelyne surviennent. – Zrovna **končím**, když se přihnou Menou, Falvinka a Evelyne. (n)

(59) Moi, j'**ai fini de rire**. – Já **už jsem přestal**. (p)

Ve všech případech je plnovýznamové sloveso explicitně zmíněno v těsném kontextu, který protějšku perifráze *finir de + infinitiv* předchází. Není proto třeba ho znovu zmiňovat ve spojení se slovesy *končit*, *skončit* atp. Viz příklad 57, kde je v předchozí větě explicitně uvedeno „*Tak jsme se začali prát, ale kluci z hotelu Na pláži a z Mořského hotelu jsou nádivové. Když jsme skončili [...]*“ V tomto případě je překlad *skončili jsme* vhodnější než *?skončili jsme s praním* či *?doprali jsme se* apod. Podobně je tomu u příkladu 58, kdy terminativnímu protějšku předchází tento kontext: „*Zaznamenávám tužkou na rub nové pravidlo, jak jsem si je právě ujasnil. Zrovna končím, když [...]*“ Jiné vyjádření by se mohlo zdát krkolonné či nepřipustné (*?zrovna končím se zaznamenáváním*, *?zrovna přestávám zaznamenávat*, **dozaznamenávám* apod.). Podobně je tomu i u příkladu 59 („*Oni se přestanou smát. Já to znám. Já už přestal.*“), kde se opět nabízí otázka, zda je terminativní význam protějšku perifráze *finir de + infinitiv* v tomto případě cessativní či konkluzivní. V případě příkladu 59 je terminativnost zároveň zesílena příslovcem *už* (viz dále kapitola 2.5.2.4).

V jednom případě je perifráze opsaná celou větou (viz příklad 60).

- (60) Comme je finis de nouer ma cravate, Thomas entre en coup de vent.– **Vážu si kravatu a jsem už skoro hotov**, když se do pokoje vřítí Tomáš. (n)

V příkladu 60 je užit francouzský čas *présent*, jehož český protějšek je nedokonavý (podobně jako u příkladů 34–35 a 45). Tato nedokonavost vytváří *arrière plan* větného celku, jako tomu je u příkladu 55. Opis celou větou je v tomto kontextu přirozenější než např. **dovazuji si kravatu, *končím s kravatou, ?končím s vázáním* kravaty apod.

2.5.2.3. Resultativ

Protějšky v podobě resultativu představují zhruba 6 % z celkového počtu protějšků jak v nepřekladech, tak v překladech. Je tedy zřejmé, že tento protějšek není tak frekventovaný. V typologii navrhovaných systémových protějšků perifráze *finir de + infinitiv* je přesto uveden, protože je dominantním nositelem terminativnosti a je zároveň uváděn odbornou literaturou jako jeden z možných protějšků perifráze (viz kapitola 2.2.2.2).

V textech se objevují dva typy resultativu. Prvním typem je konstrukce *být + n/t ové participium* (viz příklady 61–62). V překladech se také objevil jeden případ, který lze považovat za resultativ, kdy je sloveso *být* vynecháno (viz příklad 65).

- (61) Li Qui **finissait de s'habiller**, elle repassa encore plusieurs fois pensivement dans la chambre, pour aller chercher une brosse dans sa valise, ou se sécher les cheveux devant la fenêtre. – Li Qui **už byla skoro oblečená**, ještě několikrát zamyšleně prošla pokojem, tu do kufru pro kartáč, pak vysušit si vlasy u okna. (n)
- (62) Le capitaine aussi **avait fini de se mettre nu**. – Hauptmann **už byl svlečený**. (p)
- (63) Et voilà: **fini de jouer**. – Takže jo: **dohráno**. (n)

V příkladě 61 francouzské *imparfait* opět ovlivňuje terminativnost, která nevyjadřuje dokončený děj, ale děj směřující ke svému konci (viz konstatování u příkladů 34 a 36). Kombinace s resultativem (kategorií výsledného stavu) zde tedy nevyjadřuje výsledný stav, ale stav směřující ke svému výsledku. V češtině je tento význam vyjádřen příslovci *už* a *skoro* – ke srovnání s příkladem 62, kde je naopak význam výsledného stavu zesílen příslovcem *už* (viz dále kapitola 2.5.2.4).

Druhým typem resultativu objevujícího se v materiálech je konstrukce *mít + trpné přičestí* (viz příklady 64–65).

(64) On **avait fini de dîner** et ma femme était déjà couchée. – Večeři jsme **měli dojedenou** a žena už ležela. (n)

(65) Elle **avait fini de fumer** sa cigarette en un instant, deux fois plus vite qu'Helga. – Cigaretetu **měla vykouřenou** jako nic, dvakrát rychleji než Helga. (p)

Zároveň se v materiálech objevují i dva případy nepravého rezultativu, tj. formy, jejichž součástí jsou adjektivní tvary, které nejsou odvozené ze slovesa (Panevová&Karlík, 2017), jak ukazují příklady 66–67.

(66) Ils **finissaient de s'habiller**. – **Byli hotovi**. (n) ¹⁰

(67) Quand le café **a fini de couler** ... – A když **je káva hotová** ... (p)

I v případě rezultativu dochází ke kombinaci s jinými terminativními prostředky (viz příslovce v příkladech 61–62 a časová spojka v příkladu 67). Zde však nositelem terminativnosti zůstává rezultativ a další prostředky terminativnost zesilují, nejsou jejími nositeli. Ve dvou případech se rezultativ pojí s terminativním prefixem *do-* (viz příklady 63–64). I v tomto případě se za nositele terminativnosti považuje rezultativ, protože význam výsledného stavu by zůstal zachován i v případě jiného prefixu (srov. příklad 64 a „*Večeři jsme měli snědenou a žena už ležela*“).

Šabršula rezultativ uvádí jako jeden z možných protějšků perifráze *finir de + infinitiv*, zejména pokud vychází z francouzského času *plus-que-parfait* (viz kapitola 2.2.2.2). Vzhledem k omezenému rozsahu analyzovaného materiálu by bylo třeba toto tvrzení ověřit na rozsáhleším materiálu. Čas *plus-que-parfait* (viz příklady 62, 64 a 65 – ke srov. Šabršulovy příklady 8 a 9) se zde vyskytuje stejně často jako např. *passé composé* (viz příklad 67). V několika případech se rezultativ objevuje i jako protějšek francouzského *imparfait* (viz příklady 61 a 66).

2.5.2.4. Příslovce

Jak je patrné z výše uvedených příkladů, část protějšků perifráze *finir de + infinitiv* je doprovázena příslovcem, která vyjadřují terminativnost. U těchto terminativních příslovců analýza rozlišuje, zda jsou hlavními nositeli terminativnosti (jako u příkladů 43, 47), či pouze

¹⁰ Příklad lze zároveň považovat za opisné vyjádření perifráze (viz tabulka 14 – *být hotov s + substantivum*). V analýze je však zahrnut mezi rezultativy.

doprovázejí jiný dominantnější terminativní prostředek, a terminativní význam tak pouze zesilují (jako u příkladů 59–60, 62). V nepřekládovém korpusu je 20 % všech protějšků perifráze *finir de + infinitiv* doprovázeno terminativními příslovci, přičemž ve více než polovině těchto případů je příslovce jediným nositelem terminativnosti. V překladech se tato příslovce vyskytují u téměř 18 % protějšků a opět ve více než polovině případů je příslovce jediným nositelem terminativnosti.

Terminativní příslovce lze na základě korpusového materiálu rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří příslovce *už*. Na základě odborné literatury se dalo předpokládat, že terminativní význam lze tvořit pomocí příslovce *už* v kombinaci se záporem (typu *už nespí* viz kapitola 2.3). Analýza však ukázala, že toto příslovce vyjadřuje terminativní význam i v případě, že se se záporem nepojí (viz příklady 43, 47, 59, 60, 62). Příslovce *už* je nejfrekventovanějším terminativním příslovcem v obou korpusech. Ze všech terminativních příslovců představuje přibližně 53 % v překladech a 33 % v nepřekladech. Ve většině případů je nositelem terminativnosti, jako je tomu v příkladu 68 (zde by bez přítomnosti příslovce *už* byla vyjádřena pouze dokonavost, nikoli terminativnost, podobně je tomu u příkladu 43). V několika případech příslovce *už* pouze zesiluje terminativní význam (viz příklad 62, kde je nositelem terminativnosti rezultativ).

(68) On **avait fini de nettoyer**. – **Už to uklidili**. (p)

Druhou skupinu tvoří příslovce, která vyjadřují jiný typ terminativnosti, než je konkluzivní terminativnost perifráze *finir de + infinitiv*. Jde o příslovce typu *konečně* (viz příklady 69–70), která podle odborné literatury vyjadřují finitivní terminativnosti (a tedy by spíše odpovídala perifrázi *finir par + infinitiv*, viz kapitola 2.2.2.2) a příslovce typu *právě či zrovna* (viz příklad 71), která podle odborné literatury postihují egresivní terminativnost (a tedy by spíše odpovídala perifrázi *venir de + infinitiv*, viz kapitola 2.2.2.1). Protějšky perifráze *finir de + infinitiv* tedy zachovávají terminativnost, nikoli však konkluzivní terminativnost vyjadřovanou perifrází *finir de + infinitiv*.

(69) Des invasions barbares **finirent d'anéantir** ses métropoles malades, de sorte que la civilisation aztèque du commissaire Linart fut détruite [...] – **Nakonec** jeho nemocné metropole **dorazily** invaze barbarů, takže aztécká civilizace komisaře Linarta byla zcela zničena [...] (n)

- (70) [...] quelques détails sur Sol pourraient intéresser ce mome individu et **finir de l'amadouer**. – Řekl si, že pár podrobností o Solovi by takového zasmušilého nudného chlápka mohlo zajímat a **posléze i uchlácholit** a získat. (n)
- (71) Il finit de servir Mathilde, soupira ... putain, faut vraiment que je fasse tout [...] – On **právě nalil** polévku Matyldě, zavzdychal a řekl: „Sakra, to musím opravdu všechno já?“ (n)

Je třeba podotknout, že ani v jednom případě se terminativní příslovce první a druhé skupiny nevyskytují ve francouzštině, a to ani v nepřekladech, ani v překladech (viz příklady 68–73 či výše v příkladech 43, 47, 59, 60, 62). Z formálního hlediska by přitom perifrázi *finir de + infinitiv* mohla doprovázet příslovce typu *déjà* jako ekvivalent příslovce *už* (viz příklad 68 „*Ils ont déjà fini de nettoyer*“) či příslovce typu *enfin* jako ekvivalent příslovce *nakonec* (viz příklad 71 „*Enfin, des invasions barbares finirent d'anéantir ses métropoles malades* [...]). Zdá se však, že tyto významy už obsahuje perifráze samotná. Toto tvrzení by opět bylo potřeba ověřit na rozsáhlejší materiálu.

Třetí skupinu tvoří příslovce, která vyjadřují dosažení hranice. Tvoří přibližně 16 % ze všech terminativních příslovcí v obou korpusech. Jde o příslovce typu *dosyta*, *sdostatek*, *dost* apod. Terminativnost, kterou tato příslovce vyjadřují, nelze považovat za konkluzivní, přesto jsou tato příslovce v obou typech korpusů poměrně frekventovaná a tvoří protějšky perifráze *finir de + infinitiv*.

Příslovce třetí skupiny se vždy pojí s prefigovaným reflektivizovaným slovesem (prefix *na-* + *se*, prefix *vy-* + *se*). Zároveň je nutno podotknout, že se tato příslovce vždy vyskytují ve spojení s časovou spojkou (viz příklady 72–73). Je sporné, zda je tedy nositelem terminativnosti příslovce, nebo časová spojka (v typologii vytvořené pro účely analýzy jsou tato příslovce považována za nositele terminativnosti (viz tabulka 10)). Vzhledem k omezené velikosti analyzovaného materiálu by však bylo třeba dalšího ověření.

- (72) Quand elles **eurent fini de rire**, elles se turent [...] – Když **se dost nasmály**, odmlčely se [...] (n)
- (73) Quand il **a eu fini de rire**, Jirik m'a donné l'habituelle enveloppe blanche. – Když **se Jiřík dosyta vysmál**, předal mi známou bílou obálku. (p)

Práce si klade otázku, zda je rozdíl mezi příslovcem jakožto nositelem terminativnosti a příslovcem jakožto zesilovačem terminativnosti, který doprovází jiný terminativní prostředek. V případech, kdy je příslovce nositelem terminativnosti, doprovází toto příslovce až na dvě výjimky dokonavá slovesa v minulém čase. Na příkladu 68 práce zkoumá, jestli jeden z těchto faktorů či jejich kombinace ovlivňují terminativnost vyjadřovanou příslovcem. Pokud by byla změněna dokonavost slovesa, terminativnost bude stále zachována („*Už to uklízeli.*“). Pokudby byl změněn slovesný čas, terminativní význam nebude vyjádřen („*Už uklidí.*“ „*Už uklízí.*“). V případě příslovcí finitivní terminativnost (viz příklad 69) však změna času terminativní význam neruší („*Nakonec jeho nemocné metropole dorazí invaze barbarů [...]*“). Oproti tomu bude-li zachován minulý čas a změněna dokonavost u příkladu 71, terminativní význam nebude postižen („*On právě naléval polévku Matyldě, zavzdychal a řekl [...]*). Zdá se tedy, že jak dokonavost, tak slovesný čas hrají roli v rámci terminativního významu příslovcí. Nicméně je třeba podotknout, že každé příslovce je autonomní lexikální jednotkou s vlastním významem a jejich terminativní význam se v případě každého příslovce pravděpodobně odvíjí od různých faktorů.

Je-li příslovce zesilovačem terminativnosti, zdá se, že na žádných okolnostních faktorech typu dokonavosti či slovesného času nezáleží, protože terminativnost bude vždy vyjádřena jejím nositelem. V příkladu 59 je nositelem terminativnosti fázové sloveso *přestat* a příslovce *už* terminativnost zesiluje. Nezdá se, že by změna času či dokonavosti tuto skutečnost ovlivňovaly („*Já už přestanu.*“ „*Já už jsem přestával.*“)

2.5.2.5. Časová spojka

Jak je patrné z předcházejících příkladů, časová spojka je ve větách odpovídajících konstrukci *finir de + infinitiv* velmi frekventovaná. Polovina nepřekladových protějšků (kde je zdrojovým jazykem francouzština) se pojí s časovou spojkou a z toho je toto spojení ve 21 % jediným nositelem terminativnosti. V překladech (zdrojovým jazykem je čeština) doprovází časová spojka 46 % protějšků a z toho je necelá polovina jedinou nositelkou terminativnosti.

Stejně jako u příslovcí analýza v typologii rozlišuje, kdy je spojka jedinou nositelkou terminativnosti (jako je tomu výše u příkladů 40, 41, 46 apod.) a kdy se kombinuje s jiným terminativním prostředkem a terminativnost tak pouze zesiluje (viz výše příklady 30, 33, 37,

49 apod.). V typologii, kterou znázorňuje tabulka 10 jsou uvedeny pouze takové případy, kdy je časová spojka jedinou nositelkou terminativnosti.

Tabulka 13 představuje shrnutí nejfrekventovanějších spojek. Spojky, které nejsou tak frekventované shrnuje pod kategorií „jiná spojka“ (*jen co, poté co, než, kdy, sotva*, apod.). Jak je z údajů patrné, jak v nepřekladech, tak v překladech se nejčastěji vyskytuje spojka *když*. V nepřekladových textech je však frekventovanější, představuje 70,5 % ze všech časových spojek, zatímco u překladů pouze 44 %. Chi² test hodnotí tento rozdíl jako statisticky signifikantní ($p < 0,05$). Lze pozorovat překladovou tendenci, kdy čeština většinu francouzských časových spojek s podobným významem, jaký má spojka *když* (typu *lorsque, quand, alors que*) překládá zejména pomocí spojky *když*,¹¹ zatím co je-li zdrojovým jazykem čeština, je repertoár časových spojek bohatší (vedle spojky *když* se zde objevují výrazy typu *jen co, poté co, kdy, sotva*). Ve francouzštině spojky víceméně odpovídají českým protějškům. Nejčastější časovou spojkou je spojka *quand*, která jak v překladech, tak v nepřekladech představuje kolem 60 % ze všech časových spojek. Dále se vyskytují spojky *lorsque, dès que, chaque fois que, après que*, apod.

	<i>když</i>	<i>než</i>	<i>až</i>	jiná spojka
nepřeklady (celkem 61 časových spojek)	43	1	7	10
100 %	70,5 %	1,64 %	11,48 %	16,4 %
překlady (celkem 50 časových spojek)	22	6	15	12
100 %	44 %	12 %	30 %	26 %

Tabulka 13. Přehled časových spojek vyjadřujících terminativnost.

Z některých příkladů v předcházejících kapitolách je patrné, že časová spojka ve spojení s terminativní perifrází *finir de + infinitiv* či jejím protějškem plní v kontextu větného celku dvě funkce. Ve většině případů ukončuje jednu narativní sekvenci, aby se mohla otevřít nová sekvence. V těchto případech se pojí s dokonavým slovesem, které odpovídá francouzským složeným slovesným tvarům typu *plus-que-parfait* či *passé antérieur* (viz příklady 30, 37, 41 a 46). Pokud se časová spojka pojí s francouzským časem *imparfait* či *présent*, může naopak vytvářet *arrière plan* větného celku (viz příklady 55–56). Zdá se tedy, že terminativnost má ve spojení s časovou spojkou speciální funkci ve členění větného celku.

¹¹ Toto tvrzení se nevztahuje na spojky s jiným významem než jaký má spojka *když* (jako např. *après que, avant que, až, než*, apod.).

Práce si opět klade otázku, zda je rozdíl mezi časovou spojkou jakožto nositelem terminativnosti a spojkou jakožto zesilovačem terminativnosti, který doprovází jiný terminativní prostředek.

Stejně jako v případě terminativních příslovcí (viz kapitola 2.5.2.5) se i časová spojka vyskytuje zejména ve spojení s dokonavým slovesem v minulém čase. Práce zkoumá na příkladech 38 a 40, kde je časová spojka nositelkou terminativnosti, jak vid a čas ovlivňují terminativní význam. Zdá se, že podmínkou pro vyjádření terminativnosti je v tomto případě dokonavost. Se změnou dokonavosti slovesa zaniká terminativní význam („*A skutečně, jak jsem polykal poslední jahodu, zaútočili na mě docela autoritativně.*“ „*Poté, co hasili oheň a autogenem rozřezali trosky, v zemi zůstala díra, do které se schovalo dvacet chlapů*“). Minulý čas terminativní význam neovlivňuje, i ve spojení s jinými časy je zachován („*A skutečně, jak polknu poslední jahodu, zaútočí na mě docela autoritativně.*“ „*Poté, co uhasí oheň a autogenem rozřezají trosky [...]*“).

V případě, kdy časová spojka pouze zesiluje terminativnost se nezdá, že by záleželo na podobných faktorech jako je vid či čas. U příkladu 25 je terminativnost vyjádřena prefixem *do-* a zesiluje ji spojka *když*. Tato skutečnost zůstává i v případě změny času „*Když dojí, vrátí talíř dětem.*¹²“). V případě změny dokonavosti nelze tvrdit, že je terminativní význam zachován, protože je potlačena narativní funkce předložky, kdy představuje sekvenci dvou dějů, a věta přestane dávat smysl („**Když dojídal, vrátil talíř dětem.*“).

Na rozdíl od příslovečného vyjádření terminativnosti či lexikálního vyjádření terminativnosti se časová spojka postihující v češtině terminativnost vyjadřuje téměř ve všech případech i ve francouzštině, kde terminativnost již postihuje samotná perifráze *finir de + infinitiv* (viz příklady 40, 41, 44, apod.). Spojka tedy není obsažena v perifrázi samotné, jako tomu bylo u příslovcí (viz kapitola 2.5.2.4.) a u lexikálního vyjádření terminativnosti (viz dále kapitola 2.5.2.6.). Lze tak usoudit, že primární funkcí časové spojky je její narativní funkce, kdy člení větný celek na sekvence, nikoli vyjádření terminativnosti.

2.5.2.6. Lexikální vyjádření terminativnosti

V nepřekladovém korpusu je v necelých 9 % případů protějšek perifráze *finir de + infinitiv* vyjádřen jinými lexikálními prostředky než příslovcem. Nejčastěji je terminativnost vyjádřena slovy, která blíže upřesňují vyjádřený děj – přídavným jménem

¹² V případě spojení časové spojky s přítomným časem, jak ukazuje příklad, také lze význam spojky interpretovat nikoli jako terminativní, ale podmínkový V práci je nicméně tento význam hodnocen jako zesilující terminativnost.

poslední (viz příklady 38, 74–75), dále pak podstatným jménem *zbytek* (viz příklady 42 a 76) či jinými lexikálními dodatky (viz příklad 77–78).

- (74) Quelques hommes **finissaient de charger** des petites caisses dans l'appareil, le pilot nous fit monter et nous montra comment nous attacher sur une étroite banquette.– Několik mužů ještě do stroje **naložilo poslední** bedny; pilot nás nechal nastoupit ukázal nám, jak se máme na úzké lavici připoutat. (n)
- (75) Leur pavillon venait de **finir de'être payé**. – Zrovna nedávno **zaplatili** za domek **poslední** splátky. (n)
- (76) Pendant que vous **finissez de vous déshabiller**, j'ouvre l'eau et je la règle à la bonne température. – **Svlíknete si** ještě i **zbytek** a já mezitím pustím vodu a nařídím správnou teplotu. (n)
- (77) Viens, on va aller **finir de déjeuner** avec Nicolas. – Pojd', **sníme to ostatní** s Nicolasem. (n)
- (78) [...] comme il l'avait rattachée pendant quarante ans au risque de ne pas pouvoir finir de payer la maison. – [...] stejně jako ho po čtyřicet let upoutával k nebezpečí, že nebude moci **zaplatit všechny splátky** za dům.

Lexikální vyjádření terminativnosti v podobě slov *poslední* či *zbytek* či jiných lexikálních upřesnění se ve francouzštině neobjevuje (jak je patrné z příkladů 74–78). Významy, které tato slova vyjadřují, jsou totiž už zahrnuty v perifrázi samotné, podobně jako tomu je u příslovcí v příkladech 68–73 (viz kapitola 2.5.2.4). Toto tvrzení by však opět bylo potřeba ověřit na rozsáhlejším materiálu.

Opět se nabízí otázka, za by nebylo možné užít terminativního prefixu *do-*. Jak je již konstatováno v kapitole 2.5.2.1, ve většině případů by však buď došlo ke změně významu (v příkladu 74 „*doložilo poslední bedny*“), nebo užití prefixu *do-* není možné z nedostatku morfologických predispozic daného slovesa (v příkladu 76 **dovlíkněte*).

2.5.3. Perifráze *finir par + infinitiv*

Výzkum se dále věnuje perifrázi *finir par + infinitiv*, která vyjadřuje finitivní terminativnost a podle odborné literatury a překladových slovníků je jejím systémovým protějškem nikoli syntetický prefix *do-*, jako tomu bylo u navrhovaného protějšku perifráze *finir de + infinitiv*, ale lexikální vyjádření v podobě příslovcí (viz kapitola 2.2.2.2).

Prvním krokem analýzy bude úprava předběžné typologie protějšků perifráze *finir par + infinitiv* založené na korpusovém materiálu. Tuto upravenou typologii shrnuje tabulka 14, která představuje výčet protějšků perifráze *finir par + infinitiv* a jejich frekvenci včetně procentuálního obsazení v překladovém a nepřekladovém korpusu.

	nakonec	konečně	jiná příslovce	vyplývá z kontextu	nelze určit
nepřeklady (celkem 300)	213	16	31	33	4
100 %	71 %	5 %	10 %	11 %	1 %
překlady (celkem 300)	90	24	91	88	3
100 %	30 %	8 %	30 %	29 %	1 %

Tabulka 14. Typologie protějšků perifráze *finir par + infinitiv*.

Tabulka 14 uvádí tři protějšky konstrukce *finir par + infinitiv*, které v korpusovém materiálu odpovídají jejímu terminativnímu významu. Podle analýzy čeština tento terminativní význam vyjadřuje zejména příslovečně, a to ve většině případů příslovci *nakonec*, mnohem méně často příslovcem *konečně* či jinými příslovci. V ostatních případech nemá perifráze explicitní protějšek, terminativnost vyplývá přímo z kontextu. Dále se v obou korpusech vyskytuje několik případů, které spadají do kategorie „nelze určit“. Na rozdíl od perifráze *finir de + infinitiv* se terminativní význam perifráze *finir par + infinitiv* zdá být přeložena či vyjádřena ve všech případech (srov. kapitola 2.5.2).

Jak bylo možné předpokládat na základě odborné literatury (viz kapitola 2.2.2), nejfrekventovanějším protějškem perifráze *finir par + infinitiv* je příslovce. V překladech (kde je zdrojovým jazykem čeština) představuje 68 % všech protějšků, v nepřekladovém korpusu (zdrojovým jazykem je francouzština) je ještě o něco frekventovanější a představuje 86 % všech protějšků. Mezi překlady a nepřeklady je patrný rozdíl ve frekvenci příslovečných protějšků, který Chi2 test hodnotí jako statisticky signifikantní ($p < 0,05$). Lze tak hovořit o tendenci, kdy překladatel užívá častěji příslovečného postižení terminativnosti perifráze *finir par + infinitiv*, je-li výchozím jazykem francouzština (tj. nepřekladový korpus). Tato skutečnost může být pravděpodobně dána vlivem překladových slovníků, které příslovce nabízejí jako jediný ekvivalent této perifráze (viz tabulka 5).

V překladech vyplývá terminativní význam perifráze také často z kontextu a to ve 29 % případů. V nepřekladech je tomu tak pouze v 11 % případů. I tento frekvenční rozdíl hodnotí

Chi2 test jako statisticky signifikantní ($p < 0,05$). Pravděpodobně to tedy znamená, že v překladech, tedy originálně českých textech, francouzský překladatel explicituje časový význam, který je v češtině daný pouze kontextem, pomocí perifráze *finir par + infinitiv*. Protějšek perifráze v těchto případech není explicitní. Podrobnější zkoumání všech faktorů, které v češtině kontextově vyjadřují daný význam, přesahuje možnosti této práce. Níže jsou proto uvedeny pouze některé vybrané příklady.

Do kategorie „nelze určit“ byly zařazeny případy příliš volných překladů, které by bylo obtížné analyzovat v rámci terminativnosti. (viz příklad 79–80).

(79) Elle **finit par se calmer**. – „Tohle je moc!“ plakala a hlas jí selhával a slábl. (p)

(80) C'est snad réelle hésitation, un peu comme sous l'effet d'une sorte de pesanteur interne, un peu comme on **finit par pencher** du côté le plus lourd, que je décidai d'obliquer vers le Nord. – Snad vlivem jistého vnitřního pnutí, snad z potřeby zvolit složitější variantu jsem se prakticky bez váhání rozhodl pro cestu na sever. (n)

Druhým krokem analýzy bude detailnější rozbor příslovečných protějšků uvedených v tabulce 14 a s nimi spojených překladových tendencí. V případě, kdy terminativní význam perifráze vyplývá z kontextu, se práce bude z výše uvedeného důvodu věnovat pouze některým dílčím problémům.

2.5.3.1. Příslovce *nakonec* a *konečně*

Příslovce *nakonec* je v obou typech korpusů nejfrekventovanějším protějškem terminativní perifráze *finir par + infinitiv*. Výsledek korpusové analýzy je tedy shodný s údaji z odborné literatury, a potvrzuje se tak i předpoklad, který je uveden v kapitole 2.4.2. a který z odborné literatury vychází.

Z tabulky 14 je nicméně patrné, že příslovce *nakonec* je o mnoho častější v nepřekladovém korpusu (kde je zdrojovým jazykem francouzština), kde představuje 71 % protějšků, zatímco v překladech (kde je zdrojovým jazykem čeština) pouze 30 %. Tento rozdíl je podle Chi2 testu statisticky signifikantní ($p < 0,05$). Pravděpodobně to znamená, že v nepřekladech, kde je výchozím jazykem francouzština, je překladovým protějškem automatictější příslovce *nakonec*. V překladech, kde je výchozím jazykem čeština, je perifráze *finir par + infinitiv* překladovým protějškem nejen příslovce *nakonec*, ale také jiných příslovcí či vyplývá ze samotného kontextu (viz kapitoly 2.5.3.2 a 2.5.3.3)

Příslovce *konečně* je navrhované odbornou literaturou a překladovými slovníky hned po příslovci *nakonec*, není však tak frekventované – v nepřekladech představuje pouze 5 % ze všech protějšků, v překladech představuje 8 %. Tyto dva příslovečné protějšky jsou si nicméně významově velmi podobné. Podrobnější zkoumání synonymity těchto dvou příslovci může být námětem k navazující diskusi.

Jak je uvedeno v kapitole 2.2.2, terminativní perifráze *finir par + infinitiv* může vyjadřovat tři dílčí významy – poslední děj z řady dějů, tedy jakési „vyústění“ či „výsledek delšího úsilí“. Eventuálně může také vyjadřovat „začátek nového děje,“ tj. ingresivní význam. Tyto dílčí významové odstíny perifráze *finir par + infinitiv* otevírají další možné náměty k probádání. Práce se jim vzhledem k omezenému rozsahu věnuje pouze v souvislosti s českými protějšky perifráze.

V případě příslovce *nakonec* jakožto protějšku perifráze *finir par + infinitiv* je nejčastějším terminativním významem „vyústění“ (viz příklady 81–83), které představuje přibližně 70 % případů jak v překladech, tak v nepřekladech.

- (81) Elle contemplait la couleur bleu pâle du tissu et elle croyait voir cette tache bleue baver, s'étendre, se changer en mare, mare de bonté et de dévouement, mare d'amour servile qui **finit par s'engloutir**. – Dívala se na bleděmodrou barvu látky a zdálo se jí, že se ta modrá skvrna rozpjí, rozšiřuje, mění v bažinu, v bažinu dobroty a oddanosti, v bažinu otrocké lásky, která ji **nakonec pohlťí**. (p)
- (82) Toutefois, l'odeur, trop forte pour n'être pas vite désagréable, **finit par l'écœurer**. – Avšak zápach byl příliš silný, než aby se rychle nestal nepříjemným, a Angelovi se **nakonec udělalo špatně**. (n)
- (83) L'état de la maison se dégradait, et le commerce **avait finit par fermer**. – Dům chátral a obchod **nakonec zavřeli**. (p)

Přibližně v 15 % případů je perifrází *finir par + infinitiv* a jejím protějškem v podobě příslovce *nakonec* vyjádřen „výsledek delšího úsilí“ (viz příklady 84–86).

- (84) Elle fit deux fois le tour du pâté et **finit par les trouver** dans le renforcement d'un magasin de chaussures. – Dvakrát obešla dokola nedaleké bloky domů, a **nakonec je našla**. Seděli před zataženou roletou jednoho obuvnictví. (n)

- (85) Je suis arrivé tard dans la nuit, l'obscurité était impénétrable et la neige tombait abondamment, mais **j'ai** quand même **fini par trouver** la maison. – Přijel jsem tam pozdě v noci, tma byla neproniknutelná a hustě padal sníh, ale **nakonec jsem** to přece jenom **našel**.
- (86) Tu examinais son escarre attentivement, tu la mesurais pour savoir si elle diminuait, tu était très doux, et tu lui prescrivais très peu de chose, de la vaseline, des pansements, u ntout petit peu de pommade, en lui recomandant de poser sa jambe sur un coussin [...], et ça **a fini par guérir**. – Tys jí tu proleženinu bedlivě prohlížel, měřil jsi jí, to abys zjistil, jestli se zmenšuje, byl jsi moc laskavý a předepisoval jsi jí jen nepatrně věci, vazelínu, trošinku masti, a radil jsi jí, aby si nohu podkládala polštářem [...], **až se jí to nakonec zahojilo**. (n)

Tento terminativní význam jakožto „výsledek dlouhého úsilí“ se pojí zejména se slovesy, která vyjadřují pozitivní a chtěný význam typu *comprendre, découvrir, apprendre* apod. (viz *trouver* u příkladů 84–85 či *guérir* u příkladu 86). Oproti tomu v případě významu „vyústění“ se perifráze může mimo jiné pojit se slovesy, která vyjadřují negativní či nechtěný význam (viz *écoeurer* u příkladu 82 či *fermer* u příkladu 83).

V případě příslovce *konečně* je velmi častým významem „výsledek dlouhého úsilí“ (viz příklady 87–88). V těchto případech je příslovce *konečně* expresivně zabarvené (viz definice Spisovného slovníku češtiny v tabulce 4 – „dlouho očekávaný výsledek“). Oproti tomu příslovce *nakonec* v podobných případech expresivního významu nenabývá (viz příklady 84–86). Příklad *konečně* totiž explicitně vyjadřuje „chtěný výsledek“, příslovce *nakonec* zůstává neutrálnější.

- (87) Le régisseur l'avait fait venir une fois, deux fois, si bien que, le troisième dimanche après Pâques, l'homme **avait fini par se rendre** à la messe. – Správce si ho pozval jednou, podruhé a o třetí neděli po velikonoci **přišel** bečvář **konečně** na mši. (p)
- (88) En regardant de toutes mes forces, je **finis par distinguer** le contour de l'oiseau. – Když jsem usilovně napínal zrak, **rozeznal jsem konečně** obrysy ptáka. (n)

V naprosté většině případů se příslovce *nakonec* a *konečně* pojí s dokonavými slovesy, která jsou ve francouzštině vyjádřená složenými slovesnými útvary (zejména *plus-que-parfait*

viz příklad 83 a 87 a *passé composé* viz příklady 85–86) či časem *passé simple* (viz příklady 81–82, 84 a 88), jako tomu bylo u perifráze *finir de + infinitiv* (viz kapitola 2.5.2).

Významový odstín „začátku nového děje“ je vyjádřen zejména opisem *začít + infinitiv* (viz příklad 89) či ingresivním prefixem *roz-* (viz příklad 90) nebo prefixem *za-* (viz příklad 91). Ingresivní význam *perifráze finir par + infinitiv* je často zesílen či dokonce podmíněn časem *imparfait* (viz příklad 89) či *présent* (viz příklad 90). Nicméně může být vyjádřen i složenými slovesnými tvary (viz příklad 91), v materiálech se však tento případ vyskytuje zřídka.

- (89) La bête me plantait ses dents dans les talons pour me faire aller plus vite, puis elle **finissait par** me **passer par-dessus**, m'enfonçant au passage dans la boue de tout son poids, toujours en grommelant. – [...] zvíře mě kousalo do paty, abych si pospíšil, **nakonec** mě **začalo přelézat** a tlačilo mě svou vahou do bahna, stále přitom našťvaně mručíc. (p)
- (90) Surveiller un monde, ça **fini par faire mal** aux yeux. – Dohlížet na svět je náročné a **nakonec** z toho člověka **rozbolí** oči. (n)
- (91) Ma femme **a fini par sourire**. – Žena **se konečně zasmála** (p)

Na výzkumnou otázku, zda *imparfait* pozměňuje terminativní význam *perifráze finir par + infinitiv*, lze tedy odpovědět, že v některých případech ano. Terminativní význam se pak mění v ingresivní význam, jako je tomu u příkladu 89. Vzhledem k nižšímu zastoupení perifráze *finir par + infinitiv* v kombinaci s časem *imparfait* v analyzovaném materiálu by však bylo zapotřebí rozsáhlejší analýzy, aby bylo možné toto tvrzení potvrdit.

Na rozdíl od perifráze *finir de + infinitiv* se perifráze *finir par + infinitiv* málokdy pojí s časovými spojkami. Zdá se, že tato perifráze má tedy jinou funkci v rámci větného celku. Zatímco konstrukce *finir de + infinitiv* ve většině případů člení větný celek na dvě sekvence, kdy první sekvence končí a anticipuje druhou (viz kapitola 2.5.2.1), perifráze *finir par + infinitiv* (vyjadřuje-li význam „vyústění“ či „výsledek dlouhého úsilí“) první sekvenci završí, aniž by anticipovala pokračování (viz příklady 81–88). U ingresivního významu toto tvrzení neplatí. Funkci perifráze *finir par + infinitiv* ve větném celku by bylo třeba ověřit na rozsáhlejším materiálu, na kterém by bylo možné aplikovat statistické testy.

2.5.3.2. Ostatní příslovce

Ostatní příslovce (popř. příslovečná určení) tvoří 10 % protějšků v nepřekladech a 30 % protějšků v překladech. Tento rozdíl ve frekvenci, který χ^2 test hodnotí jako statisticky signifikantní ($p < 0,05$), se odvíjí od výše zmíněné tendence, kdy v nepřekladech je nejčastějším protějškem příslovce *nakonec*, zatímco v překladech je častější zastoupení i dalších protějšků (viz kapitola 2.5.3).

Tato ostatní příslovce, jež tvoří protějšky perifráze *finir par + infinitiv*, lze rozdělit do několika skupin – příslovce (popř. příslovečná určení) s významem „po nějakém čase“ (typu *pak, poté, posléze* ale i *po nějaké době, po chvíli* atp. – viz příklady 92–93) a příslovce, která vyjadřují stupňování či vyjádření míry (typu *dokonce, natolik že, tak dlouho až* atp. – viz příklady 94–95).

- (92) Ce grincement nostalgique qui se fait entendre à intervalles toujours plus rapprochés **finit par s'unifier** en un seul ton pénétrant et prolongé. – To tesklivé brnkání, které se ozývá ve stále kratších intervalech, **se posléze slije** v jediný pronikavý táhlý tón. (p)
- (93) Je me rappelai qu'après avoir observé pendant longtemps, j'**avais fini par percevoir** quelques détails suggérant vaguement que cette cohue faisait tou de même partie d'une organisation civilisée. – Vzpomněl jsem si, že **po dlouhém pozorování jsem si všiml** některých detailů, které v tomto zmatku dávaly vytušit jakousi civilizovanou organizaci. (n)
- (94) Ils cessent de se battre, se retournent contre toi et **finissent par te flanquer une raclée**. – Přestanou se prát mezi sebou, obrátí se proti tobě a **ještě ti nabijí** oba.
- (95) A force de se pencher sur son passé , madame Armand finit par y tomber. – Paní Armandová se **tak dlouho skláněla** nad minulostí, **až** do ní **spadla**. (n)

I tato ostatní příslovce (popř. příslovečná určení) jakožto protějšky perifráze *finir par + infinitiv* vyjadřují stejné významy jako příslovce *nakonec* a *konečně* – ingresivní význam viz příklad 92 (jako u příkladů 89–91), význam „výsledek dlouhého úsilí“ viz příklad 93 (jako u příkladů 84–88) či význam „vyústění“ viz příklady 94–95 (jako u příkladů 81–83).

Jak je patrné z příkladů 92–95 i protějšky v podobě jiných příslovcí než *nakonec* a *konečně* se pojí ve většině případů s dokonavými slovesy (viz konstatování v kapitole 2.5.3.1).

2.5.3.3. Terminativnost vyplývá z kontextu

Jak je uvedeno výše, v překladovém korpusu, kde je zdrojovým jazykem čeština, je finitivní terminativní význam obsažen implicitně v kontextu ve 29 % případů. Perifráze *finir par + infinitiv* tak neodpovídá českému explicitnímu protějšku, ale řadě různých jemnějších jevů, které se mezi sebou kombinují a vytvářejí terminativní význam. Mnohdy terminativní význam vyplývá z kontextu několika po sobě jdoucích větných celků. Problematika je tak komplikovanější a práce ji nemůže vzhledem k zamýšlenému rozsahu v plnosti analyzovat.

Práce se tedy v tomto případě věnuje pouze dílčím významům perifráze *finir par + infinitiv*. Nejčastějším vyjadřovaným významem je opět „vyústění“, které představuje 80 % všech případů, kdy terminativnost vyplývá z kontextu (viz příklady 96–97).

- (96) A laisser la question tosser dans sa tête, elle **finir par prendre peur**. – Vrtalo jí hlavou, co všechno tím chtěl říct. **Polekala se**. (p)
- (97) Si ça n'avait pas été sa nièce, Chiroko n'aurait pas eu tant d'égards, elle l'a supportée plusieurs mois et, de toute façon, c'est Nara qui **a fini par claquer** la barrière. – Kdyby to nebyla její neteř, Chiroko by takovýhle ohledy nedělala, vydržela to s ní několik měsíců, a stejně to pak byla Nara, kdo **prásknul** vrátkama. (p)

Ve zbylých případech vyjadřuje perifráze význam „výsledek delšího úsilí“ (viz příklad 98) či začátek nového děje (viz příklad 99).

- (98) En mobilisant une bonne dose de ma logique combinatoire, j'**ai fini par** tirer du récit confus de cet homme que le pensionnaire d'un aïse qui se prenait pour Marc Aurèle [...] – S použitím značné dávky své kombinační logiky **jsem** z mužova zmateného povídání **vyrozuměl**, že jakýsi chovanec, domnívající se, že je Marcus Aurelius [...]

- (99) Je ne sais pas ce que vous avez contre moi. Je vais bien **finir par me caser** quelque part, ne vous en faites pas. – Já nevím, co proti mně máte. Však já už se někde **uchytím**.

Terminativnost je často pravděpodobně vyjádřena zejména kombinací prefigovaného slovesa a předcházejícího kontextu (viz příklady 96–99). Samotný prefix však není nositelem terminativnosti (viz příklad 96, kde by samotné „*polekala se*“ nevyjadřovalo stejný význam jako francouzské „*finir par prendre peur*“, či viz příklad 97, kde by samotné „*prásknul vrátkama*“ neodpovídalo spojení „*finir par claquer la barrière*“). V několika případech je však protějškem perifráze *finir par* + *infinitiv* i neprefigované sloveso (viz příklady 100–101). Nelze tedy tvrdit, že terminativní význam na prefixu závisí. Rovněž se nezdá, že by terminativní význam záležel na konkrétním slovesném času (srov. příklady 96–100) či slovesném vidu, ačkoli dokonavý vid je mnohem frekventovanější (srov. příklad 100 a 101).

- (100) Heureusement que ces petits fachons sont venus vous attaquer, sinon votre révolution **aurait fini par sombrer** dans le ridicule. – Ještě štěstí, že na vás přišli zaútočit ti malí náckové, jinak **by byla** vaše revoluce **pro smích**. (n)
- (101)– Allez, quoi, viens ! Ne fais pas le con ! – Je lui disais ça sur le même ton que pour l’emmener à la piscine. **Il finit par nous rattraper**, tout rouge et suant. – „Tak pót, Benno! Neblbni,“ a říkal jsem to, jako kdybych ho lákal na plovárnu, a Benno, celý rudý a zpocený, **sebou hýbl** k nám [...] (p)

Z příkladů 96–101 je patrné, že perifráze *finir par* + *infinitiv* má stejnou narativní funkci ve větě jako ve výše zmíněných případech (viz konstatování u příkladů 81–88). Tedy že završuje jednu větnou sekvenci bez anticipace druhé sekvence.

2.5.4. Výsledky výzkumu

Výstupem empirické části předložené práce je ověření, úprava či rozšíření typologie protějšků perifrází *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv*, která je představena v kapitole 2.4.1.

Tabulka 15 představuje srovnání typologie českých protějšků perifráze *finir de + infinitiv* podle odborné literatury a překladových slovníků a typologie těchto protějšků podle korpusové analýzy.

Typologie podle odborné literatury	Typologie podle korpusové analýzy
1) Prefix <i>do-</i>	1) Prefix <i>do-</i>
2) Jiný prefix s možným terminativním významem (<i>u-</i> , <i>z-</i> , <i>od-</i> , <i>vy-</i> , <i>pře-</i>)	2) Opisná konstrukce
3) Fázové sloveso <i>přestat + infinitiv</i>	3) Rezultativ
4) Jiná konstrukce, v níž je terminativnost zachována	4) Příslovce
5) Rezultativ	5) Časová spojka
6) Příslovce <i>už</i> pojící se se slovesem v záporu	6) Doplňující lexikální prostředky
	7) Terminativnost není přeložena

Tabulka 15. Srovnání typologie protějšků perifráze *finir de + infinitiv* podle odborné literatury a typologie podle korpusové analýzy.

Typologie podle korpusové analýzy víceméně vychází z typologie navržené podle odborné literatury a překladových slovníků. V obou typologiích je uveden prefix *do-*, opisná konstrukce i rezultativ. Typologie podle odborné literatury je korpusovou analýzou dále rozšířena o protějšky v podobě příslovce, časové spojky a doplňujících lexikálních prostředků.

Hypotézy a předpoklady týkající se perifráze *finir de + infinitiv*, které vycházely z odborné literatury a jsou uvedené v kapitole 2.4.2 byly z větší části potvrzeny. Tedy že čeština je opravdu syntetičtější jazykem a nejčastěji užívaným protějškem perifráze *finir*

de + infinitiv bude prefixace. Potvrdilo se i očekávání, že nejfrekventovanějším prefixem bude prefix *do-*. Předpoklad, který očekával, že jiné prefixy než prefix *do-* budou sloveso spíš perfektivizovat, nikoli vyjadřovat terminativnost, byl modifikován: Ostatní prefixy, než je prefix *do-*, nejsou nositeli terminativnosti, ale sloveso perfektivizují či vyjadřují jiný povahodějný význam. Potvrdila se i hypotéza očekávající častější výskyt opisných konstrukcí jakožto protějšků perifráze *finir de + infinitiv* v nepřekladovém korpusu. Předpoklad, který očekával, že z opisných protějšků bude nejčastější opis *přestat + infinitiv* se nepotvrdil.

Empirická část se zároveň pokusila zodpovědět výzkumnou otázku, zda je užití jiného prefixu, než je prefix *do-*, podmíněno nedostatkem morfologických predispozic pro spojení s prefixem *do-* daného slovesa. Ukázalo se, že častěji je důvodem změna významu, která by v rámci kontextu nastala, kdyby byl původní prefix nahrazen prefixem *do-*. Práce si dále kladla výzkumnou otázku, zda ovlivňuje francouzský čas *imparfait* terminativní význam perifráze *finir de + infinitiv* a mění ho v ingresivní význam. Z výzkumu se zdá, že terminativní význam zůstává zachován, mění se však narativní funkce perifráze ve větě celku.

Tabulka 16 srovnává typologii českých protějšků perifráze *finir par + infinitiv* tak, jak ji navrhuje odborná literatura a překladové slovníky, a typologii navrženou podle korpusové analýzy.

Typologie podle odborné literatury	Typologie podle korpusové analýzy
1) Příslovce nakonec 2) Příslovce konečně 3) Jiné příslovce s terminativním významem (typu <i>posléze, pak</i>) 4) Vyjádření ingresivního významu (např. opis <i>začít + infinitiv</i>)	1) Příslovce nakonec 2) Příslovce konečně 3) Jiné příslovce s terminativním významem 4) Terminativnost vyplývá z kontextu

Tabulka 16. Srovnání typologie protějšků perifráze *finir par + infinitiv* podle odborné literatury a typologie podle korpusové analýzy.

Typologie navržená na základě korpusové analýzy opět z větší části vychází z typologie sestavené podle odborné literatury. České protějšky perifráze *finir par + infinitiv* jsou v obou případech vyjádřeny příslovci *nakonec*, *konečně* či jinými terminativními příslovci. Ingresivní význam je většinou buď doprovázen těmito příslovci, nebo vyplývá z předcházejícího kontextu, není proto uveden jako samostatný protějšek.

Předpoklady týkající se perifráze *finir par + infinitiv* se potvrdily. Nejčastějším protějškem perifráze je opravdu příslovce *nakonec* a příslovce *konečně* často vyjadřuje expresivní modalitu.

Odpověď na výzkumnou otázku, zda ovlivňuje francouzský čas *imparfait* terminativnost perifráze *finir par + infinitiv* a je-li zde častější výskyt ingresivní fázovosti, se zdá být na základě výzkumu kladná. Ve většině případů *imparfait* opravdu mění terminativní význam této perifráze na ingresivní.

3. Závěr

Bakalářská práce se zabývá terminativností ve francouzštině a v češtině. Konkrétně se zaměřuje na dvě francouzské terminativní perifráze, *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv*, a na jejich české protějšky. Cílem práce bylo vytvořit přehled protějšků uvedených perifrází na základě údajů z odborné literatury a překladových slovníků a poté ho ověřit, popř. upravit či rozšířit na základě empirického korpusového výzkumu.

Výzkum z větší části potvrdil údaje získané z odborné literatury a překladových slovníků.

V případě protějšků perifráze *finir de + infinitiv* se čeština opravdu ukázala být syntetičtější, jak bylo možné předpokládat podle údajů získaných z odborné literatury. Většinu protějšků tvoří prefix *do-*, a to zejména ve spojení se slovesy popisujícími konzumaci (*dojíst*, *dopít*) či lidskou činnost (*dozpívat*, *dohrát*). V několika případech je čeština analytičtější, terminativnost je vyjadřována opisně či rezultativem. Tato tendence se objevuje zejména v případech, kdy užití terminativního prefixu *do-* není možné vzhledem k následné změně významu či z nedostatku morfologických predispozic daného slovesa. Analýza ukázala, že protějškem perifráze *finir de + infinitiv* mohou být také časová spojka, příslovce nebo různá lexikální doplnění, a to buď jako jediní nositelé terminativnosti, nebo v kombinaci s jinými terminativními prvky, zejména s prefixem *do-* či opisem. V některých případech je

patrná tendence, kdy čeština na rozdíl od francouzštiny někdy ponechává terminativnost implicitnější, naznačenou pouze dokonavým videm a kontextem.

V případě protějšků perifráze *finir par + infinitiv* vyjadřuje čeština terminativnost podle očekávání nejčastěji lexikálně – pomocí příslovce *nakonec*, *konečně* či dalšími příslovci, která mohou vyjadřovat terminativní význam. Tyto údaje jsou shodné s údaji z překladových slovníků, které příslovce *nakonec* a *konečně* navrhuje jako jediné protějšky perifráze *finir par + infinitiv*. Příklad příslovce *nakonec* se ukázalo být nejčastějším protějškem, a to zejména v nepřekladovém korpusu, kde je výchozím jazykem francouzština. V překladovém korpusu, kde je výchozí čeština, se stejně často objevují protějšky v podobě jiných příslovcí vyjadřujících terminativnost. Perifrázi *finir par + infinitiv* však v některých případech neodpovídají příslovce ani jiné explicitní české protějšky, ale terminativní význam perifráze je obsažen v kontextu celého větného celku či několika větných celků. Terminativnost tak vyjadřuje více spolu souvisejících jemnějších jevů. Tato tendence se objevuje zejména v překladovém korpusu, kde je výchozím jazykem čeština. Zdá se tedy, že čeština nevyjadřuje terminativnost tak explicitně jako francouzština a častěji ponechává terminativní význam na kontextu. Podrobnější zkoumání všech faktorů, které v češtině kontextově vyjadřují daný význam, přesahuje možnosti této práce a může zavdat k navazujícímu rozpracování.

V průběhu analýzy se také objevily dílčí tendence zkoumané problematiky. Obě perifráze se zdají mít speciální funkci ve větném celku. Perifráze *finir de + infinitiv* ve většině případů ukončuje první významovou sekvenci a anticipuje její pokračování v rámci druhé sekvence. Je tomu tak zejména ve spojení s časovou spojkou (nejčastěji *quand* či *lorsque*, kterým ve většině případů odpovídá české *když*). Perifráze *finir par + infinitiv* naopak první sekvenci úplně završuje.

Výzkum dále ukázal, že protějšky obou perifrází jsou téměř vždy dokonavé. V případě, kdy je terminativnost postižena časovou spojkou, je kombinace s dokonavým slovesem dokonce podmínkou pro vyjádření terminativního významu. Je tak patrná úzká hranice mezi dokonavostí a terminativností. Analýza nicméně ukázala, že dokonavost sice vyjadřuje jakousi ohraničenost děje, nikoli však konec fáze, jako je tomu u terminativnosti. Tyto dvě kategorie je proto třeba odlišovat.

Francouzský čas *imparfait* v některých případech mění terminativní význam, jak práce předpokládala na základě údajů z odborné literatury. V případě kombinace času *imparfait* a perifráze *finir par + infinitiv* se terminativnost může měnit v ingresivní význam. V případě perifráze *finir de + infinitiv* terminativní význam zůstává, *imparfait* však mění funkci

perifráze ve větném celku, kdy je místo ukončení významové sekvence vytvářeno pozadí pro jiné děje. Problematika těchto dílčích jevů může vést k dalšímu zpracování.

Další dílčí problematiku empirické části představoval patrný rozdíl mezi daty nepřekladového korpusu (kde je zdrojovým jazykem francouzština) a překladového korpusu (zdrojový jazykem je čeština). Některé z těchto rozdílů se ukázaly být statisticky signifikantní. V případě perifráze *finir de + infinitiv* je častější užití opisné konstrukce jakožto protějšku perifráze v nepřekladovém korpusu, tedy v textech, které byly překladem originálně francouzských textů. V případě perifráze *finir par + infinitiv* je v nepřekladovém korpusu zdaleka nejčastějším protějškem příslovce *nakonec*. V překladovém korpusu je však perifráze často protějškem originálně českých textů, kde terminativní význam vyplývá z kontextu.

Výsledky výzkumu se pokusily ilustrovat možnosti českého vyjádření terminativnosti perifrází *finir de + infinitiv* a *finir par + infinitiv*. Práce bezesporu nevyčerpala všechny možnosti pohledu na danou problematiku. Podrobné zkoumání jednotlivých protějšků a s nimi spojených dílčích tendencí může být předmětem dalšího zkoumání.

4. Použitá literatura

Tištěná literatura

- Cvrček, V. a kol. (2010): *Mluvnice současné češtiny I*. Praha: Karolinum.
- Čechová, M. a kol. (2011): *Čeština. Řeč a jazyk*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Čermák, F. (2001): *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum.
- Dubois, J. – Lagane, R. (1989): *Nouvelle grammaire du français*. Paris: Larousse.
- Gardes-Tamine, J. (2006): *La Grammaire 2. Syntaxe*. Paris: Armand Colin.
- Gougenheim, G. (1929): *Etudes sur les périphrases de la langue française*. Paris: Belles Lettres.
- Gosselin, L. (2011): *L'aspect de phase en français: le rôle des périphrases verbales*. In: *Journal of French Language Studies*, roč. 21, č. 2., s. 149–171.
- Grevisse, M. – Goosse, A. (2008): *Le bon usage: grammaire française: Grevisse langue française*. 14e éd. revue. Bruxelles: De Boeck.
- Jindrová, J. (2012): *Fázové perifráze v portugalštině*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- Karlík, P. – Nekula, M. – Rusínová, Z. (1995, 1996): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Leeman-Bouix, D. (1994): *Grammaire du verbe français: des formes au sens: modes, aspects, temps, auxiliaires*. Paris: Nathan.
- Petr, J. a kol. (1986): *Mluvnice češtiny II*. Praha: Academia.
- Pontová, L. (2008): *Vid a způsob slovesného děje*. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- Riegel, M. – Pellat, J. – Rioul, R. (2018): *Grammaire méthodique du français*. 4e éd. Paris: Presses universitaires de France.
- Robert, P. – Rey, A. – Rey-Debove, J. (2018): ed. *Le Petit Robert: dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Nouvelle édition millésime. Paris: Le Robert, 2018.
- Rochette, A. (1993): *A propos des restrictions de sélection de type aspectuel dans les complétives infinitives du français*. In: *Langue française*, č. 100. Temps et aspect dans la langue française, s. 76–82.
- Šabršula, J. (1964): *Kapitoly z rozboru moderní francouzštiny II. Nefinitivní tvary slovesné*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

- Šabršula, J. (1986): *Vědecká mluvnice francouzštiny*. Praha: Academia, 1986.
- Veselý, L. (2010): *Ke slovesnému vidu v češtině*. In: Naše řeč, roč. 93, č. 3, s. 113–124.
- Wilmet, M. (1997): *Grammaire critique du français*. Paris: Hachette – Livre.
- Zavadil, B. – Čermák, P. (2010): *Mluvnice současné španělštiny*. Praha: Karolinum.

Jazykové slovníky

- Buben, V. – Bubnová, M. – Hořejší, V. (1961): ed. *Francouzsko-český, česko-francouzský slovník*. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Francouzsko-český, česko-francouzský slovník* (1998): Olomouc: FIN Publishing.
- Francouzsko-český, česko-francouzský slovník* (2007): Praha: Albatros média – Fragment.
- Francouzsko-český, česko-francouzský praktický slovník (2017). 2. vyd. Brno: Lingea.
- Lyer, S. (1972): *Francouzsko-český slovník*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Neumann, J. – Hořejší, V. (1974): *Velký francouzsko-český slovník*. Praha: Academia.
- Vlasák, V. – Lyer, S. (1993): *Česko-francouzský slovník*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Vlasák, V. (2002): *Francouzsko-český, česko-francouzský slovník*. Voznice: Leda.

Elektronické prameny

- Nádvorníková, O. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – francouzština*, verze 12 z 12.12.2019. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2019. [online] [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>
- Rosen, A. – Vavřín, M. – Zasina, A. J: *Korpus InterCorp – čeština*, verze 12 z 12.12.2019. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2019. [online] [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>
- Esvan, F. (2018): *do-*. In: Josef Šimandl (ed.): *Slovník afixů užívaných v češtině*. [online] [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: <http://www.slovníkafixu.cz/heslar/do->
- Le Trésor de la langue française informatisé, elektronická verze *Trésor de la langue française, dictionnaire de références des XIXe et XXe siècles en 16 volumes*, réalisée par le laboratoire ATILF, [online] [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: <http://stella.atilf.fr/Dendien/scripts/tlfiv5/advanced.exe?8;s=2389789365>

Blaszczyk, I. – Karlík, P. (2017): Modalita. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *Czechency – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online] [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/MODALITA>

Karlík, P. (2017): Fázové sloveso. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *Czechency – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online] [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/FÁZOVÉ%20SLOVESO>

Nübler, N. (2017): Terminativnost. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *Czechency – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online] [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TERMINATIVNOST>

Nübler, N. (2017): Způsob slovesného děje. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *Czechency – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online] [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ZPŮSOB%20SLOVESNÉHO%20DĚJE>

Panevová, J. – Karlík, P. (2017): Resultativ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *Czechency – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [online] [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/REZULTATIV>

Slovník spisovného jazyka českého: nakonec [online] [cit. 5.5.2020] Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=nakonec>

Slovník spisovné češtiny: nakonec [online] [cit. 5.5.2020] Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=nakonec>

Slovník spisovného jazyka českého: konečně [online] [cit. 5.5.2020] Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=konečně>

Slovník spisovné češtiny: konečně [online] [cit. 5.5.2020] Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=konečně>

Veselý, L. (2018) *od-, ode-* In: Josef Šimandl (ed.): *Slovník afixů užívaných v češtině*. [online] [cit. 5.5.2020]. Dostupné z: <http://www.slovníkafixu.cz/heslar/od-/ode->